

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҚИШЛОҚ
ВА СУВ ХЎЖАЛИГИ ВАЗИРЛИГИ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ АГРАР УНИВЕРСИТЕТИ

Қишлоқ хўжалигини механизациялаш

Факультети

Жовлиев Ойбек Шайдуллаевич

**Мавзу: Қўмқўрғон туманидаги Якка тут муқобил МТП да қишлоқ
хўжалик техникаларини сақлашни ташкил этиш**

Раҳбар: “МТПФ ва ТС” кафедраси доценти

Фармонов Э.Т.

ТОШКЕНТ – 2013

Кириш	5
1.МТПнинг умумий таснифи.....	
2.Қишлоқ хўжалиги машиналарини сақлашни умумий қоидалари (Адабиётлар таҳлили)	
2.1 Қишлоқ хўжалиги машиналарини сақлаш даврида уларнинг деталларини коррозион емирилиши.....	
3. Қишлоқ хўжалиги экинларини етиштиришнинг ҳисоблаш-технологик харитасини ишлаб чиқиш.....	
4. Машиналарни сақлашни ташкиллаштириш ва сақлаш технологияси.....	6.
Машина ховлисининг иқтисодий кўрсаткичлари.....	
6.Қумқўрғон туманидаги Якка тут ММТПда Ҳайёт фаолияти хавсизлиги бўйича чора-тадбирлар.....	
7.Қумқўрғон туманидаги Якка тут ММТПда экология ва атроф мухит муҳофазаси бўйича чора-тадбирлар.....	
Хулоса.....	
Фойдаланилган адабиётлар рўйхати	

Кириш

Мавзунинг долзарблиги. Республикамиз Президенти И. А. Каримовнинг «Жаҳон молиявий – иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари» ва «Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир» асарлари ҳамда 2010 йилдаги мамлакатимизни ижтимоий – иқтисодий ривожлантириш якунлари ва 2011 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларга бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил январ ойида бўлиб ўтган мажлисдаги маърузасида кўрсатиб ўтилганидек мамлакатимиз халқ хўжалигининг барча соҳалари, шу жумладан қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши учун ҳам ҳозирги даврдаги энг муҳим вазифа энергия ва ресурслардан оқилона фойдаланиш, уларнинг тежайдиган технология ва техника воситаларини ишлаб чиқиш ҳамда жорий этишдан иборат[1,2].

Ҳозирги вақтда фермер хўжаликлари қишлоқ хўжалик маҳсулотларини ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг энг самарали ҳаётнинг узи тасдиқлаб бермоқда. Юртимизда фермер хўжаликларини моддий-техник таъминлаш ва молиялаш бўйича бозор иқтисодий таъминотларига тула жавоб берадиган шакилли тузим ёв механизмлар ва муваерфакйятли фаолият курсатмоқда.

Ҳар йили фермер хўжаликларини куллаб- куватлаш учун ката микдорда моддий ресурс ва маблағлар ажратилмоқда. Қишлоқ хўжалик техникаларини купчилиги ишларнинг тор ислохатларини ва мавсумий булгани учун йил давомида киска вақтни умумий вақтни 10-15% микдори фойдаланилади. Тракторлар куп вақт ишлайди. Лекин трактор хосил йил давомида узок вақт ишлатилмай туради. Машиналар нотугри сакланганда уларни таъйи еймирилиши каррозия, чириш ва бошка турдаги шикастланиш ва бузилишлар анча тезлашади. Машиналар тугри сакланганда улар дудуст хонада сакланади, шикастланмайди ва бузилмайди. Эксплуатация даврива техник сервис ва тамирлашда механик ва маблағ- сарфларининг кискиришига ёрдам беради.

Республикамиз қишлоқ хўжалигида тузилиши жиҳатидан мураккаб бўлган юқори замонавий техникалар кенг қўлланилмоқда. Бу техникаларни узлуксиз иш билан таъминлаш учун ММТПда ўз вақтида хар хил технологик процесларни бошқарилишини ташкил қилинади, техник хизмат кўрсатилади, ремонт ва қишлоқ хўжалиги техникаларини сақлаш билан

таъминланади. Ҳозирги бозор иқтисодиёти шароитида хўжалик техникаларини эҳтиёт қисмлар ва хилозлар билан таъминлаш асосий масала бўлиб қолди. Шу муносабат билан хўжаликларда муқобил МТП тузиш масаласига кенг эътибор қаралмоқда. Чунки бундай муқобил МТП дан фойдаланиш хўжалик юритишнинг янги формаларини очиб берадиши мумкин. Хўжаликда ўз миқдорида трактор автомобиллар, комбайнлар, мураккаб ҚХМ лари ишлатилади. Буларни ишлатгандан кейин сақлашга қўйиш ва Т.С.Х кўрсатиш бўйича бир қанча ишлар амалга оширилади. Бу шу билан характерланадики ММТПнинг ўзида ҳар хил турдаги ТСХ кўрсатиш ва сақлаш турлари ремонт ишларини бажарилиши махсус устахоналарга транспорт машиналари ёрдамида бажарилиши мумкин. Қишлоқ хўжалиги экинларини етиштиришда ишлатиладиган машиналар технологик хариталар асосида танланади. Бу технологик транспорт ишлари технологик жараёнлар билан бевосита боғлиқ бўлгани учун технологик транспорт ишлари номи билан аталади. Ушбу битирув малакавий ишимда “ Яқка тут ” муқобил МТП да техникаларни сақлашга қирадиган операциялари ҳамда турли хил хизматлар кўрсатиш билан боғлиқ боғлиқ бўлган операциялар ишлаб чиқилган. “ Яқка тут ” муқобил МТП учун техникаларни сақлашни ташкиллаштириш ва улардан самарали фойдаланиш имкониятларини кўрсатишдан иборат.

1. ММТП нинг қисқача тавсифи.

Ўзбекистон Республикаси Сурхондарё вилояти Қумқўрғон туманидаги Якка тут муқобил МТП жойлашган машина трактор парки вилоят марказидан 30 км масофадаги узоқликда жойлашган МТПни ғарбий томонида Беш қахрамон шимолий томонида Сайхон жанубий шарқий томонида Ўзбекистон фуқаролар йиғинига қарашли ҳудудлар билан чегарадошдир. Якка тут муқобил МТП хизмат кўрсатадиганг умумий ер майдони 2600 гектарни ташкил этади, шундан 1300 га ер майдонига пахта, 1100 га ер майдонига эса буғдой, майдонига турли қишлоқ хўжалиги экинлари ва меваги дарахтлар экилган. Об – ҳавоси ёзда +35 ва 41 даражага иссиқ, қишда эса -6 -18 даражага пасаяди. “ Сурхон ” ММТП 1995 йилда ташкил топган. Ҳозирги кунда ММТПда жами бўлиб 37 та қишлоқ хўжалиги техникалари мавжуд. ММТП характеристикасининг таҳлили шуни кўрсатадики, ММТП дла турли хил маркадаги умумий фойдаланиш тракторлари ТТЗ -80.10, ТТЗ-80.11 ва бошқа қишлоқ хўжалиги техникалари мавжуд. ММТП нинг таркиби 1- жадвалда келтирилган.

1.1 жадвал

№	Номи	Маркаси	Сони
	Жами тракторлар сони		27
	- Шу жумладан	МТЗ – 80	3
		Т-28Х;М	2
		ДТ – 75	1
2	Қ/Х машиналари		
	- шу жумладан		
	культиватор	КХУ – 4	2
	Сеялкалар	СХУ – 4А	4
	Плуглар		6
	Чизель	ЧКУ - 4	2
	Дон комбайни	Case - 2188	4
	Хайдов тракторлар	Магнум	6
3	Автомобиллар		

	Мотоцикл	Минск	1
	Енгил автомобил	Ваз - 2106	1
	Юк автомобили	Зил - 130	1

Қишлоқ хўжалиги машиналарини ишлаш муддати ҳисобга олиб
борилмайди, бунинг оқибатида ММТПдаги техникалардан фойдаланиш
даражаси яхши деб бўлмайди. ММТПда қишлоқ хўжалиги техникаларини
сақлашда ГОСТ талабларига риоя қилинмайди. Якка тут ММТПда қишлоқ
хўжалиги техникаларини сақлашни туғри ташкил этиш билан улардан узоқ
муддат самарали фойдалани имкониятини беради. Мен бажарган битирув
малакавий ишимда Якка тут ММТПДА техникаларни ГОСТ талабларига кўра
ташкил этиш бўйича аниқ тавсиялар ишлаб чиқдим. Бу тавсияларимни албатта
ўзим бориб ишлайдиган ММТПда қўллайман. Шулар билан бирга ММТП
ишини туғри ташкиллаштириш ва улардан фойдаланиш, МТП га керакли
ЁММ лари сарфини ва уларни сақлаш каби ишларни ташкиллаштиришни ҳам
туғри йўлга қўйиш керак деб ҳисоблайман.

2. Қишлоқ хўжалиги машиналарини сақлашни умумий қоидалари. (Адабиётлар таҳлили)

Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришининг техника билан қуролланганлиги даражасини ошириш ва мустахкамлаш механизациялаштирилган ишларни бажариш вақтини қисқартирилишига олиб келади. Бу эса ўз вақтида қхм лардан йил давомида фойдаланиш вақтини қисқартиради. Масалан сеялкалар, культиваторлар ва бошқа махсус машиналар йил давомида 150- 350 соат ишлайди. Бу кўрсаткич умумий йиллик календарь вақтининг 100 % озирогини ташкил этади. Трактор ва ўзи юрар шасилар йил давомида бундан кўпроқ ишлайди. Агар машиналар очик жойда сақланса, уларнинг узел ва деталлари турли ёғингарчиликлар ва иссиқ хаво таъсирида коррозияланади резина буюмларнинг эластиклиги йўқолади қор таъсирида машиналар рамасининг бўёқлари кўчиб тушади. Коррозияланган деталлар 2 марта тезроқ ейилади, машиналарнинг хизмат муддати 30 – 40 % га камаяди. Ёнилғи аппаратларнинг плунжерли жуфтлари, двигатель цилиндрларининг гильзалари, жаткаларнинг қирқувчи аппаратлари, плуг лемехлари ёмон сақланганда бир йил давомида ишлатишга яроқсиз ҳолатга келиши мумкин. Шу сабабли қишлоқ хўжалиги техникаларини сақлашни ёмон ташкил қилинганда хўжаликлар катта моддий зарар кўришлари мумкин. Ишдан бўшаган машиналарни сақлаш халқ хўжалигининг муҳим муаммоси ҳисобланади. ГОСТ 7751 – 85 қишлоқ хўжалигида ишлатиладиган техника сақлаш қоидалари талабларга риоя қилиш қишлоқ хўжалиги машиналарини тўғри сақлашга ёрдам беради.

Техникани сақлаш. Машиналар ёпиқ , очик жойларда сақланади. Лекин машиналарни қай аҳволда сақланиши ММТП нинг моддий имкониятларига боғлиқ.

Ёпиқ жойда сақлаш деганда машиналарни барча ҳоналар гаражларда сақлаш кўзда тутилган. Бунда машиналар атмосфера таъсирида яхши сақланади, бундан ташқари машиналарни сақлашга доир қатор операцияларни бажаришга эҳтиёж қолмайди. Машиналарни сақлашга қўйишдан олдин уларни тозалаб ювиш лозим ва айрим деталлар ечиб олинади. Очик жойда сақланадиган машиналар занглаш олдини олишда улар бўялади, химоя қисмларига суриш керак бўлган суртмалар сурилади, ёки ёпқичлар билан ёпиб

қўйилади. Машиналарни сақлаш муддати 1 кундан 2 ойгача давом этса қисқа, 2 ойдан ортиқ бўлганда узоқ муддатли сақлаш дейилади. Машиналарни сақлашга қўйиўда меҳнатни ташкил қилишнинг қисман ва тўлиқ ихтисослаштирилган вариантлардан фойдаланилади. Сақлаш даврида техниканинг ҳолати ҳар ойда бир маротаба текширилади. Машиналарни узоқ муддат сақлашга тайёрлаш ишлар тугаллангач (марказлаштирилган сақлашда), кечи билан ўн кун ичида машиналар бириктирилган шахслар томонидан расмийлаштирилади.

қишлоқ хўжалик
НОМИ

вазифаси корхонасининг
имзо
20__й.

А К Т

Машина сақлашга қўйиш тўғрисида № “-----” -----20 й.

Биз, қуйида имзо чекувчилар, ушбу актни шу ҳақда туздики

(вазифаси, ими шарфи отасини исми имзо)

Сақлашга жавобгар -----

(вазифаси, ими шарфи отасини исми имзо)

қабул қилди

(машинанинг маркаси, инвентар номери ва унинг техникавий ҳолати)

(юради, ремонтталаб, яроқсизг чиқарилади)

асосий узел ва деталлар характеристикаси

алмаштирилиши ЛОЗИМ НОМИ	қуйидагилар талаб этилади		эслатма
	ремонт	Техник хизмат кўрсатиш	

2.1 Қишлоқ хўжалиги машиналарини сақлаш даврида уларнинг деталларини коррозиядан емирилиши.

Плуг, сеялка, культиваторлар, диски борона ва бошқа қишлоқ хўжалиги машиналари сақлаш даврида техник талабларга жавоб бермайдиган ҳолда консервацияланганлиги сабабли уларнинг юзалари оксидланиб, зарар билан қопланади.

Деталлардаги емирилишлар нам билан бирга актив электохимиявий муҳит коррозия учун энг муқобил шароитни яратади. Биринчи навбатда коррозияланган юзаларни емирилади. . Айирим ҳолатда бўёқни химояловчи пленкаси шикастланганда коррозия бўлганда сақлаш қоидалари бузилганлиги сабабли юзага келади. Қишлоқ хўжалиги машиналарнинг остки қисмлари ҳам худди шу турдаги коррозиядан емирилади. Баъзи бир деталларнинг емирилиши рухсат этилиши ўлчамларидан ошса у ҳолда чуқурлашиб боради . Агарда трактор ғилдиракли резина шиналарига мойлаш материаллари таъсир қилганда уларда юмшоқлашиб қолиш ва бошқа ҳолатлар юзага келади. Худди шу сабабли сақлашга яхши тайёрланган резина шиналар, резина тасмалар, гидрошланглар, ишга яроқсиз ҳолга келиб қолиши мумкин. Сақлаш қоидаларини қўпол равишда бузиш натижасида пневматик шиналарнинг фойдаланиш муддати бир йил ичида 10..15% га камаяди. Ҳавонинг кескин ошиб бориши натижасида резина маҳсулотидан тайёрланган материал ва деталлар ёрилиб уларда ёриқлар пайдо бўлиши ва мустаҳкамлиги йўқотилиши ҳоллари кузатилади. Ёғочдан тайёрланган деталларнинг яроқсиз ҳолатга келишининг асосий сабаби уларнинг емирилишидир. Бази бир пружиналар ростлаш механизмлари ва машина йиғма қисмлари узоқ муддатга сақлашга қўйилганда пружиналар бўшашмаса уларнинг биқирлигини йўқотиш ҳоллари кузатилади. Шундай қилиб машиналарни тўғри сақлаш катта аҳамиятга эгадир. Машиналарни фойдаланиш муддатларини оширади, ТХК ва ремонт учун сарф харажатларни камайтиради, ҳамда машиналарнинг ишлаб чиқариш унумдорлигини ва бузилмасдан ишлашини таъминлайди. Шу

сабабли қишлоқ хўжалиги машиналарини тўғри сақлашни ташкиллаштириш катта аҳамиятга эгадир.

3. Қишлоқ хўжалиги экинларини етиштиришнинг ҳисоблаш-технологик харитасини ишлаб чиқиш.

3.1 Қишлоқ хўжалиги экинлари етиштириш ҳисоблаш-технологик харитаси пахта экиладиган минтақаларда ҳар бир экиладиган экин тури бўйича (пахта, беда, маккажўхори ва бошқалар) ишлаб чиқилади.

Ҳисоблаш-технологик харитасини ишлаб чиқиладиганда илғор хўжаликларда қўлланиладиган саноат ва интенсив технологиядан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир, ҳамда қишлоқ хўжалиги экинларини етиштиришнинг намунали (типовой) технологик харитасидан (5-6) фойдаланиш лозим. Бундан албатта маҳаллий шароитларда ҳисобига олган ҳолда юқори сифатли маҳсулот ишлаб чиқариб, кам меҳнат сарфлашга ҳаракат қилиш керак. Намунали технологик хариталарда машина-трактор паркини таркибини асослаш учун бир қатор кўрсаткичлар етишмайди. Шунинг учун ҳам босқич лойиҳасида экинларнинг ҳар бир тури учун ҳисоблаш технологик харитаси ишлаб чиқилади.

9. Агрегатнинг кунлик иш унумдорлиги (W_k) Ҳисоблаш-технологик харита қуйидаги устунлардан иборатдир:

1. Бажариладиган ишларнинг рўйхати (рақами)
2. Қишлоқ хўжалиги ишларининг номи ва рўйхати
3. Қишлоқ хўжалиги ишларининг сифат кўрсаткичи
4. Тракторнинг, ўзи юрар шассисининг ва автомашинанинг маркази
5. Қишлоқ хўжалиги машинасининг, тиркагичнинг маркази ва битта агрегатдаги сони
6. Агрегатга хизмат кўрсатувчи кишилар сони (м), киши
7. Иш ҳажмини физик ўлчов бирлиги ($\text{га}, \text{м}, \text{м}^3, \text{км}$ ва $\text{ш}, \text{у}$)
8. Агрегатнинг бир соатлик иши унумдорлиги (W_e)

10. Иш куни давомийлиги (T_n), соат
 11. Иш бажариладиган тахминий календарь муддати (D_k).
 12. Иш кунлари сони (D_n).
 13. Агротехник иш бажариладиган майдон юзаси (b), %
 14. Агрегатнинг агротехника муддатида бажарган иш миқдори (W_o)
 15. Физик ўлчов бирликларида ишнинг ҳажми (I_f).
 16. Талаб қилинадиган тракторлар сони (M_t)
 17. Талаб қилинадиган қишлоқ хўжалиги машиналари сони (M_{qxh})
 18. Ёнилғи сарфи (q), кг/га.
 19. Ҳар бир операциядаги ишнинг ҳаммаси (I)ни бажариш учун ёнилғи сарфи (Q_i), кг
 20. Кунлик ёнилғи сарфи (Q), кг.
 21. Кўрсатилган маркадаги тракторнинг шартли эталон гектар (ш.э.га) ҳисобидаги бир соатда бажарган иш ҳажми ($W_{нэ}$) $\frac{ш.э.га}{соат}$
 22. Ишни бажаришга сарфланган соатлар сони (T), соат
 23. Ишлар ҳажми ($I_{ш.э.га}$) ш.э.га.
 24. Меҳнат сарфи (Z_m), киши/соат/га
 25. Ишламайдиган кишиларга бўлган ҳар кунлик талаб (Z_k), киши.
- Ҳисоблаш-технологик хаританинг устунларини тўлдириш тартиби.

1- устун-бажариладиган ишнинг рақами (рўйхати) намунали (типовой), истиқболи (перспектив) технологик харитага мувофиқ, операцияларни бажариш тартиби бўйича қўйилади. Барча экинларнинг тури бўйича бошдан охиригача бир тартибда рақамланади (рўйхатга олинади). Бу тракторларни ишлатиш графигида операциялар рўйхати (рақами)ни белгилаш учун қулай бўлади. 2-устун-Қишлоқ хўжалиги ишларининг номи ва рўйхати намунали технологик харитадан ёки хўжаликнинг технологик харитасидан қабул қилинади. Ҳисоблаш-технологик харитасида аввало пахта, кейин беда ва маккажухори учун ишлаш тавсия этилади. 3-устун-Ҳар бир қишлоқ хўжалиги

ишга тегишли агротехника-талаблари (сифат курсаткичлари) кўрсатилади ерга ишлов бериш чуқурлиги, ўриш баландлиги, уруг экиш ва ўғит сепиш меъёри, юкларни ташиш оралиги ва бошқа кўрсаткичлар. Сифат кўрсаткичлари маълумотномалардан, хужалик ёки намунали технологик харитадан олинади. 4 ва 5 устун – машина –трактор агрегатини тегишли хужаликнинг шароитида мошлашган, юқори сифатли ва бажарадиган иш бирлигига нисбатан кам меҳнат сарфлайдиган таркиби қабул қилинади. Машина –трактор агрегатини танлашда дала найкалининг ўлчамлари, хўжаликнинг ишлаб чиқариш оператсиясининг хоссаси назарда тутилади. Машина-трактор агрегатини танлашда юқори тезликда ишлайдиган, қуввати юқори, оммавий тарзда ишлаб чиқариладиган машиналар афзал кўрилиши лозим. Тракторларнинг маркасини (хилларини) мумкин қадар кам қабул қилиш лозим, лекин барча ишларни бажара оладиган бўлсин. Тракторларнинг маркаси босқич лойихасининг вазифасида ҳам берилиши ҳам мумкин. Тракторлар ва қишлоқ хўжалиги машиналари ўзаро асосий предметлари ва иш кўрсаткичлари билан мослашган бўлиши керак. Масалан қабул қилинган экин, қатор оралиғига трактор класс, ғилдиракларининг оралиғи, сеялка, культиваторнинг қамраш кенглиги мослашган бўлиши шарт.

Ҳар бир қишлоқ хўжалиги экинлари ёки маҳсулотларини етиштириши учун узаро асосий технологик ва энергетик кўрсаткичлари бўйича мослашган, берилган минтақа учун белгиланган машиналар ва тракторлар комплекси танлаб олинади.

Агрегатдаги машинанинг маркаси ва сони механизациялаштирилган дала ишларининг операцион технологиясида баён этилган ёки маълумотнома материалларида келтирилган тавсияларга кўра қабул қилинади. Буни ҳисоблаб чиқилиши ҳам мумкин. Ишлаб чиқариш шароитига албатта натижа текширилади. Трактор ва қишлоқ хўжалиги машиналарининг маркаси одатда қишлоқ хўжалиги экинлари етиштиришни комплекс механизациялаштириш машиналар тизимидаги таясияномалардан қабул қилинади.

6- устун- агрегатга хизмат кўрсатувчи қисмлар сони (м), танланган агрегатларга танланган агрегатларга , машиналарга ва қабул қилинган агрегатларга хизмат қилиш схемасига мувофиқ аниқланади. Одамда агрегатларга хизмат қилувчи кишилар сони намунали технологик харитада келтирилган бўлади.

7- устун-шуларнинг турига қараб бажариладиган ишларнинг ўлчов бирликлари (га,т,м³,км) келтирилади.

8-9-устун агрегатнинг бир соатлик иш вақтида (W_e) ва бир иш кунда (W_k) бажарган иш миқдори.Агарда босқич лойихаси аниқ хўжалик мисолида бажарилса ва хўжалик техник асосланган иш меъёри асосида ишлашга ўтган бўлса W_e ва W_k қийматлари хўжаликнинг маълумотидан қабул қилинади. W_k ва W_e нинг қиймати иш шароитини ва қабул қилинган агрегатни ҳисобга олган ҳолда маълумотномалардан қабул қилинади. Агарда босқич лойихаси якка вазифа асосида бажарилса, W_e ва W_k нинг қиймати намунали харитадан қабул қилиниши мумкин.

10-устун иш куни давомийлиги (T_k) бажариладиган ишнинг хоссасини назарда тутган ҳолда, хўжаликда қабул қилинган иш куни режимига асосан қабул қилинади.Иш куни давомийлиги 7,10,14,21 соатга тенг бўлиши мумкин. Захарли кимёвий моддалар билан ишлаганда T_k 4 соатгача камайтиради. T_k нинг тахминий қиймати намунали технологик хариталарида /5/ ҳам келтирилган.

11-12 устун Иш бажариладиган тахминий календарь муддати D_k ва иш кунлари D_i аниқ хўжаликнинг ёки ноҳиядаги илғор хўжаликнинг кўп йиллик тажрибаси асосида, об-ҳаво шароитларини ҳисобга олган ҳолда қабул қилинади.Намунали истиқболли технологик жараён картанинг маълумотлари /5:16/ асосида қабул қилиниши ҳам мумкин.

13-устун Агротехник иш бажариладиган майдон юзаси (б) %, хўжаликнинг иш шароитларини ҳисобга олиб ёки технологик харита тавсиясига мувофиқ қабул қилинади.

14-устун агрегатнинг агротехника муддатини бажарган иш миқдори (W_a) қуйидаги формула асосида аниқланади:

$$W_a = W_c \cdot T_i \cdot D_m,$$

Бу ерда W_c- агрегатнинг бир соат иш вақтида бажарган иши (бир соатлик иш унумдорлиги), га/соат, т/соат, м³/соат, км/соат ва ш.у.(8 устун);

T_a-Иш куни давомийлиги, соат (10 устун)

D_i – Иш кунлари сони (12 устун)

15 устун –физик ўлчов бирликлардаги ишнинг ҳажми (Иф) қуйидагича аниқланади:

а) ўлчов бирлиги гектарлар (га) да бўлганда.

$$I_{\phi} = F_i \frac{\alpha}{100},$$

б) ўлчов бирлиги Т, м³, км да бўлганда

$$I_{\phi} = F_i \frac{\alpha}{100} \cdot \beta, \text{ бу ерда } F_i\text{- берилган экин трини экиш майдани; га;}$$

в ва б нинг қиймати ўз навбатида 3 ва 13 чи устунларда берилган в нинг қиймати ўз навбатида ўлчов бирлиги т/га, м³/га, км/га, ларда берилиши мумкин.

16 устун- талаб қилинадиган тракторлар сони (М_т) қуйидаги формула билан ҳисобланади.

$$M_T = \frac{U\phi}{W_a}$$

M_T нинг қиймати вергулдан кейин биринчи белгигача бўлган аниқликда қабул қилинади.

17 устун- Талаб қилинадиган қишлоқ хўжалиги машиналар сони (M_{KXM}) бир агрегат билан ишлайдиган машиналар сонини (P_{KXM}) тракторлар сони (M_T) га кўпайтмасига тенг.

$$M_{KXM} = M_T \cdot P_{KXM}$$

Агарда қишлоқ хўжалиги машиналари учун уларни ишлатиш графиги тузилмаса M_T нинг қиймати бутун сон қилиб олинади.

18 устун –Иш бирлигига нисбатан ёнилғи сарфининг (q), кг/га.

Агарда хўжаликда ёнилғи сарфининг техник асосланган меъёрига ўтилган бўлса хўжаликдан қабул қилинади. Айрим ҳолларда эса хўжаликнинг шароитини, ишлатиладиган агрегатларни ҳисобга олган ҳолда маълумотномалардан қабул қилинади.

Агарда “ q ” меъёрий белгиланмаган бўлса, (агрегат янги бўлганда), қуйидаги формула ёрдамида ҳисобланади.

$$q = \frac{Q_{\text{ён}} \cdot K_T}{W_c}$$

Бу ерда $Q_{\text{ён}}$ - двигатель номинал қувватда ишлаганда соатлик ёнилғи сарфи (кг/соат):

$Q_{\text{ён}}$ нинг қиймати жадвалдан қабул қилинади.

K_m - двигательнинг тўлиқ бўлмаган юкланиш (нагрузка) билан ишлагандаги ва салт юриши ва агрегатнинг тўхтаб тургандаги бекорчи ёнилғи сарфини ҳисобга олувчи коэффициент. K_T нинг қиймати жадвалдан қабул қилинган.

19 устун-Операциялар (ишнинг турлари бўйича) ишнинг ҳаммасини бажариш учун ёнилғи сарфи (Q_u)кг. Q_u қуйидаги формула ёрдамида ҳисобланади:

$$Q_u = q \cdot F_i \frac{\alpha}{100}$$

q – кг/м³, кг/т, кг/км ўлчами бирлигида бўлса

$$Q_u = q \cdot U_\phi$$

20-устун –Кунлик каландарь кунга ёнилғи сарфи (Q_k) кг/кун қуйидаги формула ёрдамида аниқланади.

$$Q_k = \frac{Q_u}{D_k}$$

21.устун – шартли эталон гектар (ш.э.га) ҳисобида бир соатда тегишли маркадаги тракторнинг бажарган иш миқдори ($W_{нэ}$) ш.э.га/соат.

22-устун –Ишни бажаришга сарфланган соатлар сони (T),соат қуйидагича ҳисобланади:

$$T = \frac{U_\phi}{W_c}$$

23 устун-шартли эталон гектар (ш.э.га) ҳисобидаги ишнинг ҳажми қуйидаги формула билан аниқланади. $U_{ш.э.га} = T \cdot W_{нэ}$

24 устун-Меҳнат сарфи (3 м) киши соат/га, қуйидагича топилади

$$Z_m = \frac{m \cdot \alpha}{100 \cdot W_c} \cdot \beta$$

25 устун- Ишлайдиган кишиларга кунлик талаб (Z_m) киши қуйидаги формула ёрдамида ҳисобланади.

$$Z = \frac{U_{\phi} \cdot m}{W_c \cdot T_{cm} \cdot D_u};$$

T_{cm} -смена вақтида соат $T_{cm} = 7$ соат; зарарли ишлар учун $T_{cm} = 4$ соат;

Босқич лойихасининг ҳисоблаш тушунтириш қисмида уч- тўртта ишнинг турига, яхшиси ҳар хил ўлчов бирлигида (га,м,м³,км/да) берилган бўлсин технологик харитадаги 15.....25 устунлардаги кўрсаткичларни ҳисоблашга мисол келтирилса етарли.Қолган ишлар шу тарзда ҳисобланиб, натижаси технологик харитада келтирилади.

Технологик харитани компьютерларда махсус бир иловада берилган дастур асосида ҳисобланади.

Технологик хаританинг ҳаммасини ҳисоблаб топилади. Қи нинг йиғиндиси экин турлари ва хўжалик бўйича, Т ва Иш.э.га ларнинг йиғиндиси экин турлари, трактор маркалари ва хўжалик бўйича 3м нинг қиймати эса экин турлари бўйича жамланади.

3.2 Тракторни ишлатиш графигини тузиш.

Ҳар бироперация бўйича керакли агрегатларнинг сони ҳисоблаб чиқилгандан кейин, МТП ни ташкил этувчи тракторларнинг ялпи сонини ҳисоблаб топиш керак. Агрегатларнинг ялпи сонини технологик харитадан топиш қийин, чунки улар бирга қишлоқ хўжалиги экинларини етиштиришда ишлатилади ва иш муддатлари тўғри келмай қолади. Шунинг учун ҳам тракторларнинг ва мураккаб машиналарнинг умумий хўжаликдаги миқдори граифк (чизма) усулда аниқланади. Граифк ҳар бир маркали тракторлар учун алоҳида тўғри бурчакли координат ўқларида бажарилади. Ҳар бир операцияни бажариш учун горизонтал ўқда масштабда календарь кунлар Ди (11 устун) вертикал ўққа тракторлар сони катта Мт (16 устун) қуйилади. Графикда тўртбурчак шаклида трактор- кунлар ҳосил бўлади. Графикда ҳар бир операция учун, технологик харитадаги рақами қуйилади.Бир неча

операцияларнинг календарь муддати мос келиб қолса, уларни қуйиб, бирининг устига кейингиси қуйилади. Пахта, беда ва маккажўхор етиштиришда ишлатиладиган Т-ИА маркали тракторлар учун фойдаланишни графигини куришга мисол тариқасида келтирилган.

3.3. Тракторни ишлатиш графигига тузатиш киритиш. (корректировка қилиш)

График қурилганда тракторларнинг йил давомида нотекис ишлаши натижасида чуққилар ва пастликлар ҳосил бўлади. Бу тракторларнинг умумий талаб қилинадиган миқдорини қабул қилишда ноқулайлик туғдиради.

Тракторлар керагидан ортиқча қабул қилиниб қолиниши мумкин. Шунинг учун граифк куриш давомида унга тузатишлар киритилади.

Тузатиш киритиш қуйидаги усулларда бажарилади:

- 1) Белгиланган агротехника муддатини ўзгартирмасдан, трактор (машина)лар сони ўзгартирилади (берилган марка тракторлари орасида иш ҳажми қайта тақсимланади). Бу усул зичлаш усули дейилади.
- 2) Берилган маркадаги трактор бажарадиган ишнинг бир қисмини, бошқа иккинчи маркадаги тракторга берилади, агарда иккинчи маркадаги трактор шу муддатда жуда банд бўлмаса ва ишни бажара олса.

Графикларга уларнинг календарь муддати (Дк)ни узайтириш йўли билан тузатиш киритиш ман этилади, чунки агротехника талаби бузилади. Одатда технологик хариталарда Дк нинг энг катта қиймати олинган бўлади.

Биринчи усулининг мазмуни қуйидаги мисолда кўрсатилган. Асосий графикда аввало энг катта календарь муддатга эга бўлган ишлар қуйилади. Ҳисобга кўра биринчи муддатдаги ишни бажариш учун $M_1=3$ трактор, иккинчи муддатдаги ишларга эса $M_1=2$ трактор талаб этилади.

Расмдан кўриниб турибдики 15.05 дан 15.06 муддатида шу иккита ишлардаги ишни бажариш учун ҳаммаси бўлиб $M_1=5$ трактор талаб этилади. 5 та тракторнинг ҳаммасини дарҳол қабул қилиш мақсадга мувофиқ эмас, чунки йил давомида тракторларнинг бир қисми бекорга туриб қолиши мумкин.

Шунинг учун биринчи турдаги ишларни бажариш учун олдинги 15 кунда $M_1=3$ трактор ажратмасдан $M_1=4$ трактор ажратилса ва 1.06 дан бошлаб биринчи ишлардан 2 та тракторни олиб иккинчи ишларга ўтказилса, уҳолда шу иккита ишни бажариш учун 5 эмас балки $M_1=4$ та трактор етарли бўлади. Бунда ишни бажарилишнинг агротехник муддати бузилмайди.

Биринчи ишни бажариш учун зарур бўлган қишлоқ хўжалиги машиналарининг сони ортади. Қишлоқ хўжалик машиналарининг нархи тракторларда қараганда анча кам. МТП умумий нархи камаяди.

Буни бажариш техникаси қуйидагича: зияланадиган бўлимдаги графикларнинг умумий майдони ҳисобланиб, уни зичланадиган ишнинг календарь муддати (D_1) га бўлинади. Натижада олинган ордината ўқининг баландлиги зичлангандан кейинги қабул қилинган трактор сони

$$M_n \text{ ни беради: } M_4 = \frac{M_1 D_1 + M_2 D_2}{D_1}$$

Графикни тузатиш жараёнидаги барча ўзгартиришлар технологик харитага киритилади.

3.4 Тракторнинг ишлатиладиган (эксплуатацион) ва инвентарь сонларни аниқлаш.

Тракторларни ишлатиш гарфигини кўриб, унга тузатишлар киритилгандан сўнг, унга энг кўп талаб этиладиган муддатларида тракторларнинг ишлаётган (эксплуатацион) миқдори M_3 аниқланади. Тракторнинг инвентарь сони M_n қуйидагича аниқланади

$$M_n = \frac{M_{\Sigma}}{K_{T.T}}$$

Бу ерда $K_{T.T}$ - техник тайёргарлик коэффиценти (0,90....0,95).

3.5 Қишлоқ хўжалиги машиналарига бўлган талабни асослаш.

Талаб қилинадиган қишлоқ хўжалиги машиналари сони технологик харитасидан ва машиналарни ишлатиш графигидан аниқланади. Қишлоқ хўжалиги машиналари сонин аниқлаш учун ҳисоблаш технологик харитасининг (харита 1) куйидаги учтунлари асос бўла олади:

2 устун-ишлар сони

11 устун- ишларни бажариш тахминий календарь муддати (Дк)

15 устун-ишлар ҳажми (Иф)

17 устун- талаб қилинадиган қишлоқ хўжалиги машиналари сони ($M_{qxм}$).

Йил давомида бир марта ишлатиладиган махсус машина (чигит экадиган сеялка, ғўза шохларини чилпийдиган машина, силос ўриб йиғадиган ва маккажўхори ўриб йиғадиган комбайнлар тегишли қишлоқ хўжалиги ишларини бажариш учун ҳисоблаш натижаларига мувофиқ қабул қилинади). (1 харита).

Йил давомида бир нечта ишларида қўлланадиган умумий ишларни бажарувчи машина (плуг, қатор ораларига ишлов берувчи культиватор), муддати таққосланади. Технологик харитадан уларнинг календарь муддатлари бир даврга тўғри келса талаб қилинадиган операциядаги (муддатдаги) машиналар сони қабул қилинади. Энг қулай усул қишлоқ хўжалиги машиналарини ишлатиш, техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш режа-графигидан фойдаланишдир.

Тракторлар ва қишлоқ хўжалиги машиналар таркиби қуйида 2.1
жадвалда келтирилган

2.1. жадвал

Машина –трактор паркининг таркиби

Т/р	Машиналар номи	Русуми	сони
1	Умумий ишларни бажарувчи трактор	Т-4А-01, ВТ-150	11
2	Чопиқ трактори	ТТЗ-80.11	31
3	Юк ташийдиган трактор	ТТЗ-80.10	18
4	Икки поғонали (ярусли)плуг	ПЯ-3-35	16
5	Минерал ўғит сочгич	РУМ-0.75	8
6	Пушта олгич	ГХ-4А	6
7	Култиваторлар	КХУ-4Б	31
8	Тирмалар	БЗТХ-1	96
9	Чизел култиватор	ЧКУ-4А	4
10	Мола	МВ-6А	12
11	Чигит экиш сеялкалари	СЧХ-4Б	28
12	Ер текислагич	ГН-4А	4
13	Ўўзапоя юлгич	КВ-3.6Б	12
14	Пуркагич	ОВХ-600	9
Жами			286

4. Машиналарни сақлашни ташкиллаштириш ва сақлаш технологияси

4.1 Машиналарни сақлаш усуллари ва жойлари

Қишлоқ хўжалиги техникасининг кўпчилиги ишларнинг тор ихтисослашганини ва мавсумий бўлгани учун йил давомида қисқа вақт (умумий вақтнинг 10-15 фоизи миқдорида) фойдаланилади. Трактор анча кўп вақт ишлайди. Лекин трактор ҳам йил давомида узок вақт ишлатилмай туради. Машиналар нотўғри сақланганда уларнинг табиий ейилиши (коррозия, чириш ва бошқа турдаги шикастланиш ва бузилишлар) анча тезлашади. Машиналар тўғри сақланганда улар дуруст ҳолатда сақланади, шикастланмайди ва бузилмайди. Эксплуатация даврида техник сервис ва таъмирлашда меҳнат ва маблағ сарфларининг қисқаришига ёрдам беради. Сақлаш тартиби ва техник шартлар ГОСТ 7751-78 “Қ/х да фойдаланиладиган техника. Сақлаш қоидалари” да белгиланган.

Қишлоқ хўжалиги муассасалари ва ташкилотларининг раҳбарлари, мутахассислари ва механизаторлар машиналарни сақлаш қоидаларини билиши ва уларга аниқ риоя қилишлари мажбурийдир. Машиналарни сақлаш қуйидаги ишлардан иборат:

- сақлаш жойларини танлаш ва тайёрлаш;
- машиналарни сақлашга тайёрлаш ва қўйиш;
- сақлаш даврида текшириш ва ТС ни ўтказиш;
- машиналарни сақлашдан олиш;
- машиналарни сақлашдаги хавфсизлик техникаси ва ёнғинга қарши чора-тадбирлар.

Дала ишлари даврида бирор сабабга кўра фойдаланилмаётган машиналарни қисқа вақт (10 кундан 2 ойгача) сақлаш ташкиллаштирилади.

Машиналарни сақлашнинг учта асосий усули бор: машиналарнинг конструктив хусусиятларига, табиий-иқлим шароитларига, зарур бинолар ёки очиқ майдончаларнинг бор-йўқлигига боғлиқ бўлган ёпиқ, очиқ ва аралаш сақлаш усуллари қўлланилади. Қабул қилинган сақлаш усулига қараб, машиналарни сақлашга тайёрлаш ишлари, сақлаш даврида ва сақлашдан олишда бажариладиган ишлар мазмуни аниқланади.

Ёпиқ сақлаш усули. Машиналар ва механизмларни саройда, гаражда, омборда сақлаш усули бошқа усулларга нисбатан сақлаш билан боғлиқ бўлган ишларни бажаришга меҳнат сарфини камайтиришга имкон беради. Машиналардан ечиб олинadиган агрегатлар, узеллар ва деталларни сақлаш учун зарур бўладиган омбор биноларини камайтиришга имкон беради. Бунда машиналар қор-ёмғирлардан, қуёш нуридан пухта сақланади, машиналар қисмларга ажратилмаган ҳолда сақланади. Лекин ёпиқ сақлаш усули бинолар қуришга кўп маблағ талаб этади.

Очиқ сақлаш усули. Тажрибаларнинг кўрсатишича, очиқ сақлашда майдончалар зарур ускуналар билан жиҳозланиб, машиналар сақлашга тўғри тайёрланса, уларнинг пухта сақланишига эришиш мумкин. Машиналарни сақлаш жойлари машиналарнинг конструкциясига, иш, ТС ва таъмирлаш жойидан узоқ-яқинлигига, шунингдек уларни ташиш билан боғлиқ бўлган харажатларнинг оз-кўплигига қараб танланади. Машиналарни сақлаш ҳовли-жойлари, марказий қишлоқдаги сақлаш жойлари ва ТС пунктлари таъмирлаш устахоналарига бевосита яқинда жойлаштирилади. Марказий қишлоқда ТС пунктида, бўлимлар ва бригадаларда сақланадиган машиналар рўйхати бош инженер томонидан белгиланади.

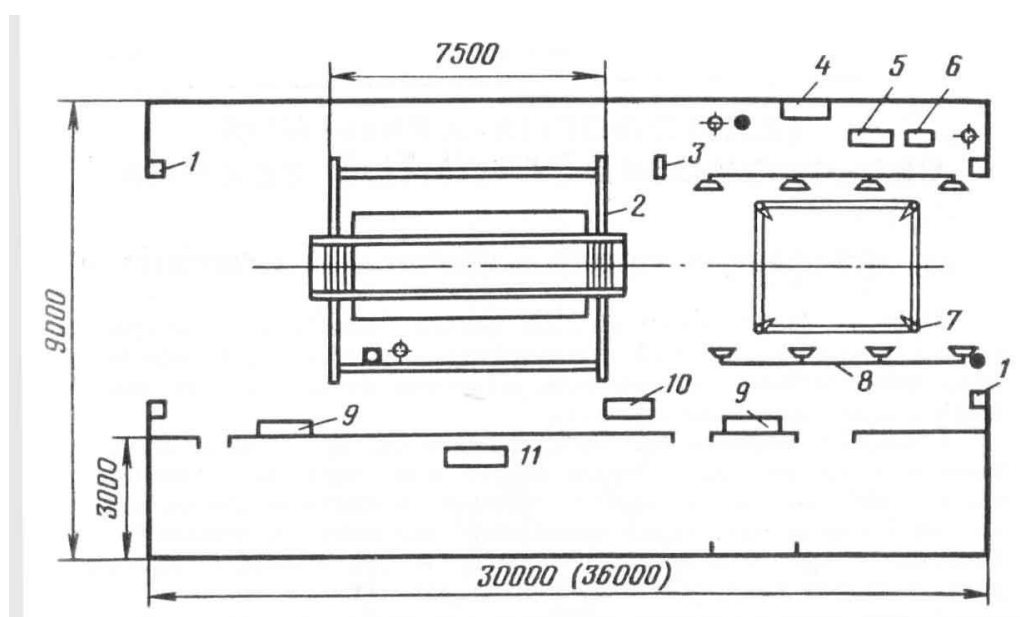
Машиналар сақланадиган очиқ майдончаларни қуриш учун намунавий лойиҳалар ишлаб чиқилган. Қаттиқ қопламали майдончалар йўқ бўлса, узун габаритли деталларнинг қийшайиб қолмаслиги учун оддий тагликлар ўрнига (булар чўкиши мумкин) бетон таянчлардан фойдаланиш керак. Ўт ўчириш сувларини сақлаш учун майдончаларда сифими 100 м³ ли темир-бетон резервуарлар қурилади, қумли яшиқлар ва ёнғинга қарши кураш асбоблари осилган тахталар ўрнатилади. Машинадан ечиб олинadиган агрегатлар, узеллар ва деталларни сақлаш омборлари қозонхонадан ёки умумий иситиш тизимидан фойдаланиб, иситилиши лозим.

Аралаш сақлаш усули. Бу усулда мураккаб ва қимматбаҳо машиналар, шунингдек резинатўқима, ёғоч ва осон шикастланadиган материаллардан тайёрланган деталлари бор бўлган машиналар ёпиқ биноларда сақланади, оддий машиналар (плуглар, тирмалар, шатаклагичлар ва бошқалар) эса очиқ майдончаларда сақланади. Очиқ ва ёпиқ усулларда сақланадиган машиналарнинг ўзаро нисбати маҳаллий иқлим шароитларига, ёпиқ биноларнинг ёки уларни қуриш учун керакли воситаларнинг бор-йўқлигига боғлиқ.

4.2 Машиналарни сақлашни ташкиллаштириш

Машиналарни сақлашни ташкиллаштириш ва уларнинг бутлигини таъминлаш фермерлар уюшмаси раҳбарларига ва бош инженерларга юклатилади. Фермер хўжаликларида, фермаларда, гаражларда эса, масъуллиқ бу ташкилотларнинг раҳбарларига юклатилади. Машиналарни машиналар ҳовлисида сақлашда масъуллиқ устахона мудирига юклатилади.

Машиналарни қисқа вақт сақлашга тайёрлаш ишлар тугагандан кейин, узоқ сақлашга тайёрлаш эса ишлар тугагандан кейин узоғи билан 10кундан кечиктирмай бошланиши лозим. Ўғит ва заҳарли кимёвий моддаларни сепиш машиналари ишлар тугаши билан сақлашга тайёрланади.

4.1 Қишлоқ хўжалиги техникаларига зағлашга қарши ишлов бериш жойи

Сақлашга қўйиш олдида машиналарнинг техник ҳолати текширилади ва навбатдаги ТС ўтказилади. Машиналар сақлаш даврида профилактик кўрикларни ўтказиш учун бир-биридан маълум оралиқларда турлари ва русумлари бўйича сақланиши лозим. Бир қатордаги машиналар ўртасидаги масофа камида 0,7 м, қаторлар ораси эса камида 6 м бўлиши лозим.

ДАЛОЛАТНОМА

№ _____

«-----» _____ 20 й.

Биз қуйидаги имзо чекувчилар шу ҳақида ушбу далолатномани туздикки,
сақлаш учун маъсул _____

(лавозими, ф.и.ш)

топширди, _____

(лавозими, ф.и.ш)

(машина номи, русуми, инвентарь номери)

_____ қабул қилиб олди.

Техник ҳолати _____

- _____ янги, таъмирдан чиққан, таъмирлаш лозим

техник хизмат ўтказиш керак ва ҳ.к.)

Машина қуйидаги ускуналар билан жиҳозланган:

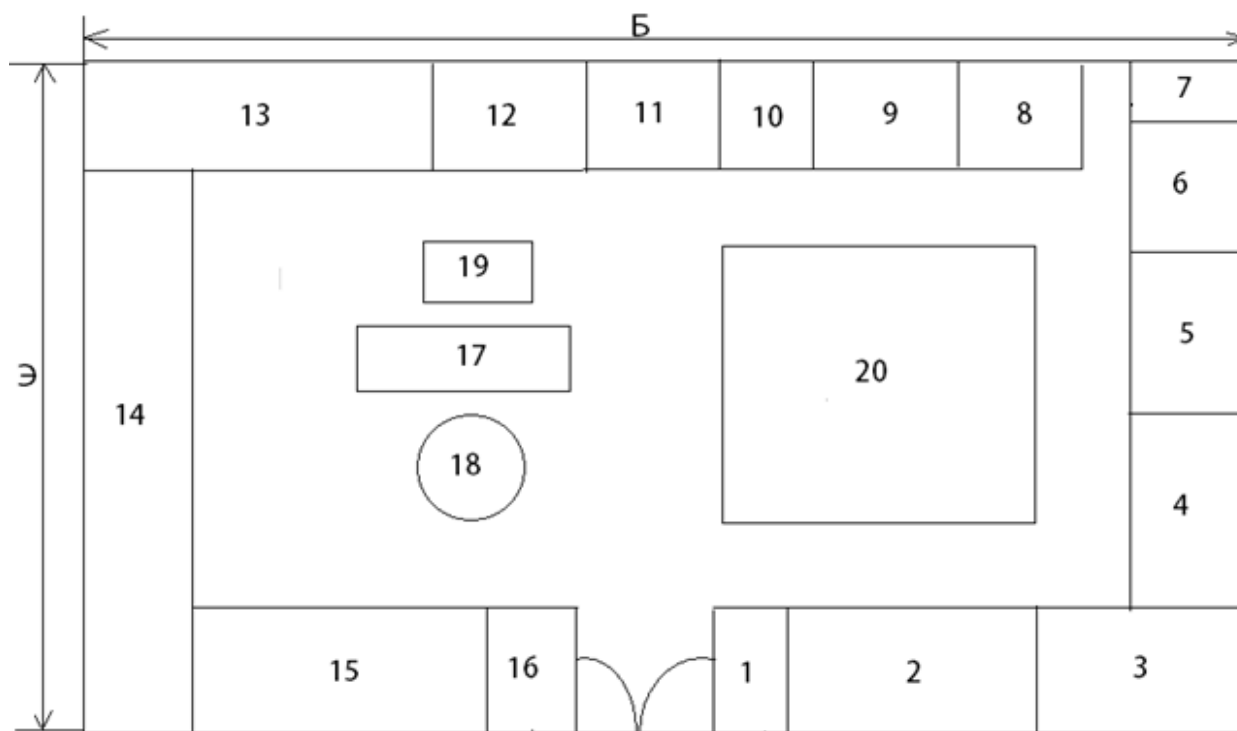
Номи	Сони нечта
------	------------

Топширдим _____

(имзо)

Қабул қилдим _____

(имзо)

4.2 Машина саройининг бош режаси

Машина саройининг бош режаси: 1-қоровулхона; 2-қабулхона; 3-ҳисобот бўлими; 4-дам олиш хонаси; 5-ошхона; 6- омборхона; 7-ҳожатхона; 8- чиқиндилар жойи; 9-токарлик хонаси; 10-пайвандлаш хонаси; 11- вулканизация; 12- темирчилик устахонаси; 13-тракторларни сақлаш жойи; 14- кишлоқ хўжалиги техникаларини сақлаш жойи; 15-автомобилларни сақлаш жойи; 16-диспетчерлик хонаси; 17- ҳовуз; 18-таъмирлаш устахонаси; 19- техникаларни ювиш жойи; 20- мевали боғ учун ер майдони.

Таъмирлаш фонди ва таъмирланган машиналарни алоҳида-алоҳида сақлаш керак. Машиналарни сақлашга тайёрлаш ишларини ихтисослаштирилган звенолар ёки механизаторлар сақлаш учун масъул шахс (бригадир, механик, созловчи-уста, машина ҳовлисининг мудир) бошчилигида бажаради. Машиналарни сақлашга қўйиш ва сақлашдан олиш қабул қилиш-топшириш далолатномалари билан ёки махсус журналга машиналарнинг ҳолатини ёзиб, расмийлаштирилади.

Машиналардан ечиб олинган агрегатлар, узеллар, деталлар, асбоб ва мосламалар омборларда сақланадиган бўлса, уларнинг тўлиқ рўйхати тузилади ва бу рўйхат қабул қилиш-топшириш далолатномасига қўшилади. Агрегатлар, узеллар, деталлар, асбоб ва мосламаларга ёки булар сақланадиган яшикларга машинанинг русуми ва хўжалик рақами ёзилган тахтачалар бириктириб қўйилади.

Таъмирлашни кутаётган машина қисқа вақт сақлаш учун белгиланган талабларга мувофиқ сақланиши лозим. Бунда машиналарнинг қартерлари ва ёнилғи баклари қуруқ ҳолда сақланиши рухсат этилади. “Қартердаги мой тўкилган” деб ёзилган тахтача осиб қўйилади. Машиналар таъмирни икки ойдан ортиқ вақт кутадиган бўлса, у ҳолда машинани узоқ сақлаш қоидаларига мувофиқ тайёрлаш ва сақлаш зарур.

Ишламаётган даврда машиналарни сақлашга қўйиш ихтисослаштирилган хизмати қўшимча равишда қуйидаги ишларни бажариши мумкин.

1. Муқобил МТПга келтирилган янги машиналарни қабул қилиш, йиғиш, ростлаш ва сақлаш.

2. Машиналарни агрегатларга қўшиш.

3. Номураккаб машиналарни мавсумдан кейинги техник сервисдан ўтказиш ва таъмирлаш.

4. Рўйхатдан чиқарилган машиналарни харидга қўйиш.

5. Машиналарни сақлаш технологияси

Қисқа вақт сақлашда машиналар, улардан деталларни ечмасдан, бут ҳолатда ўрнатилади. Машиналарни сақлашга қўйишдан аввал ТС ўтказилади, ёнилғи тизими ёнилғига тўлатилади. Совуқ кунларда совитиш системасидаги сув тўкилади. Пневматик ғилдиракли машиналар 10 кунгача сақланадиган бўлса, шиналардаги ҳаво босими катталаштирилади, 10 кундан ортиқ сақланганда тагликлар қўйилади ва шиналардаги босим нормалдагига нисбатан 70-80 фоизгача пасайтирилади. Тагликларга қўйилган машиналарда тирқиш камида 8-10 см бўлиши лозим, тешиklar эса беркитилади.

Машиналарни узоқ вақт сақлашда қуйидаги ишлар бажарилади:

- техник сервис - тозалаш, ювиш, мойни алмаштириш ва подшипникларни мойлаш;
- машинадан агрегатлар ва деталлар ечиб олинади;
- тешиklar беркитилади;
- машина тагликларга ўрнатилади;
- ҳимоя мойи суркалади, сири кўчган жойлар бўялади.

Машинадан ечиб олинган резина ва резинатўқима деталларни қоронғи, иситиладиган ва яхши шамоллатиладиган биноларда сақлаш керак.

Аккумуляторлар батареялари шамоллатиладиган салқин бинода сақланади.

4.4 Машиналарни сақлаш даврида текшириш ва техник сервис

Машиналарнинг очик майдонларда тўғри сақланаётгани ҳар ойда камида бир марта, ёпиқ биноларда эса ҳар икки ойда текширилади. Машиналарнинг тўғри ўрнатилганлиги, барқарорлиги, оғиб қолмаганлиги, бутлиги, шиналардаги ҳаво босими, мойнинг сизмаётганлиги, пухта зич ёпилганлиги текширилади. Машиналардан олинган агрегатлар, қисмлар ва деталларнинг тўғри сақланаётганлиги вақт-вақти билан текширилади, бунда резина ва тўқима деталлар ҳар 2-3 ойда текшириб турилади. Аккумуляторлар ойда бир марта текширилади. Машиналарни сақлашга қўйиш ва сақлашдан олиш далолатнома билан расмийлаштирилади.

4.5 Машиналарни сақлашни материал техник базаси.

Машиналар ховлиси ремонт хизмат қилиш базасининг элементи бўлиб, МТП ва бошқа қишлоқ хўжалиги корхонасининг марказий ер майдонида жойлашган у ерда техникаларни сақлаш ва ундан айрим қисмларни ечиб олиш, янгисини йиғиш эскирган техникани қисмларга ажратиш ва дефектовка қилиш машина – трактор агрегатини ростлаш ва комплектлаш, оддий қишлоқ хўжалиги машиналарини таъмирлаш учун мўлжаллангандир. Машиналар ховлиси қишлоқ хўжалиги корхонасининг марказий ер майдонида жойлаштирилади. У қишлоқ хўжалиги техникаларни ва автомобилларни ТХК ва таъмирлаш ҳамда машиналарни сменалар орасида туриш жойидан ажратиб чегараланган бўлиши керак. Машиналар ховлиси ГОСТ 7781 – 85 ва типовой лойихалар талабига 816 – 01 114.87 хўжаликларнинг марказий ер майдонидан машиналар ховлиси ГОСТ 7785 -85 25, 50 ва ундан ортиқ тракторлар учун мўлжалланган парklar ҳамда қишлоқ хўжалиги корхонасидаги техникалар сони ва улардан фойдаланиш шароитлари назарга олинган ҳолларда лойихаланади. Машиналар ховлиси эга бўлиши керак. Техникани сақлаш учун ости қаттиқ қопланган ёки профилланган майбонларга ва хоналарга (гараж, сарой, усти ёпқ майдон) қишлоқ хўжалиги техникасини консервациялаш потига (пунктига)- машина ва агрегатларни жамлаш, ростлаш ҳамда созлаш майдонларига, юк кўтариш механизмлари билан жихозланган юклаш - тушириш майдонига, машиналадан ечиб олинган

қисмларни сақлаш учун омборга, хисобдан чиқарилган техникаларни қисмларга ажратиш ва дефектовка қилиш майдониға, ёнғинга қарши жихоз ва инвентарларга ёнғинга қарши шитлар қум солинган идишлар, резервуарлар ва бошқалар, тозалаш ва ситртқи ювиш майдонларига МТП ва бошқа агросаноат мажмуаси машиналар ховлиси жихоз ва технологик ўрнатмалар табелга асосланган холда машиналар ховлиси объектлари технологик жихозлар билан жихозланади. Тозалаш ва ташқи ювиш участкаси машиналар ховлисиға кириш жойига (машиналар ховлисидан ташқарида) ўрнатиладива айланма сув таъминотиға эға бўлади. Консервациялаш хоналар катта габарит ўлчамлардагитехникаларга ТХК ни таъминлаш керак. Консервациялаш постининг иш жойлари техникани сақлашға қўйиш учун бажариладиган барча технологик операцияларда жихозларға ҳамда слесарлик ва қисмларға ажратиш, йиғиш ишларида фойдаланиладиган қуроллар билан таъминланган бўлиши керак. Ечиб олинган йиғма қисмларни сақлаш омбори консервациялаш пости олдида жойлашган бўлиб, у машина қисмларини сақлаш учун тагликлар билан жихозланган бўлиши керак. Аккумуляторларни сақлаш учун алохида омборлар бўлиб, сўриш вентиляциси ва электр юриткичлар билан жихозланган бўлиши керак. Ёпиқ сақлаш жойлари ва бостирмалар катта габаритли қишлоқ хўжалиги машиналари кириб чиқишигача мослаштирилган, сақланадиган машиналарни атмосфера ёнғингарчиликларидан химоялашға мослаштирилган бўлиши керак. Ёпиқ сақлаш жойлари ва навесларда сақланганда қаторлардаги машина орасидаги масофа 0,7 м, қаторлар орасидаги минимал масофа 1 м бўлиши керак. Ростлаш, созлаш ва агрегатларни комплектлаш майдонлари машиналар ховлисидан чиқаверишда жойлашган бўлади: у техник юзаға керакли чизиқларға, жихозларға, мосламаларға ва андозаларға эға бўлиши керак. Машиналар ховлиси чегаралари бўйича тўсилган, кўкаламзорлаштирилган, электр энергияси ҳамда сув билан таъминланган бўлиши керак, қишлоқ хўжалиги техникаларини очик холда сақлаш майдончаси, унинг хисобига оид умумий тушунчалар.

Машиналарни ховлисини очик ҳолдаги сақлаш майдонга текис, сув олиб келиши каналларига 2 – 3⁰ қияликда жойлаштирилиши керак. Очик сақлаш майдонлари ўлчамлари машиналарнинг сони ва габарити ўлчамларига қараб аниқланади. Машиналарни гуруҳга, турига ва тамғасига қараб белгиланган жойларга қўйилади, бунда машиналар орасидаги интервал 0,7 м дан кам бўлмаслиги ва қаторлар орасидаги масфа 6м дан кам бўлмаслиги керак. Қаторлар эни машиналарнинг габарити ва қўйиш усулига боғлиқдир, қондси бўйича агарда бир хил машиналар қўйилса қаторлар эни 2 – 3 метр, агарда икки қаторли бўлса, 4...6 м гача бўлади. Қаттиқ юзага эга очик майдонлар ўлчамини қўйидаги формула орқали топилади.

$$F = \left(1 + \frac{\delta}{100}\right) \cdot (1 + K_{ch}) \cdot F_1 + F_a + F_3 \quad (4.1)$$

Бу ерда; F_1 - очик майдонларда сақланадиган машиналардан иборат ўлчамларини ҳисобга олувчи майдон юзаси м² δ - резервуардаги майдон юзаси (5% гача қабул қилиш тавсия этилади.) K_{cp} – машиналар жойлаштирилган майдонлар полосаларини ўртача фойдаланиш коэффиценти (0,62.....0, 98 гача қабул қилинади), F_a – машиналар қатори орасидаги ҳаракатланиш майдон юзаси м³ F_3 кўкаламзор ва чегара полосалари майдони юзаси м².

$$F_1 = \sum_{i=1}^n \ell_i b_i \quad (4.2)$$

Бу ерда. ℓ_i – машиналар узунлиги, м.

b_i - машиналар эни.

Машиналарни сақлашга қўйиладиган майдон узунлиги S қўйидагича аниқланади.

$$S = \sqrt{\frac{(1 + \frac{\delta}{100})(1 + \kappa_{cp} + F_1)}{\alpha}}, \quad (4.3)$$

Бу ерда, α - майдон юзасининг эни ва узунлиги бир бирига мос келиши (2 : 3) қилиб олинади. Машиналарни қўйишдаги майдон юзаси эни ва бошқа кўрсаткичлари ҳам шу тарик формулалар ёрдамида аниқланади.

4.6 Машиналарни сақлашда уларга кўрсатиладиган техник ва технологик хизматлар.

Технологик хизмат кўрсатиш машиналарни сақлашга қўйиш ва сақлашдан олиш вақтида бажариладиган хизматлардир, сақлаш вақтида қўйидаги ГОСТ 7751- 85 талаблари бўйича техник техник хизмат кўрсатилади. Машиналарни узоқ муддатга сақлашга қўйишда кўрсатиладиган технологик хизматлар ўз ичига машиналарни тозадаш ва ювиш ажратилган сақлаш майдонларига олиб боришини айрим қисмларни машиналардан ечиб сақлашга топшириш, машинани таг қисмлар ёки тираб турувчи мосламаларга қўйиш.

Машинани сақлашга қўйишдан олдин уни мой оқишдан чангдан усимлик қолдиқларидан химиявий молладардан тозаланилади. Сув тегиши бўлмаган айрим қисмлар (генератор, юргизиб юбориш двигватели, магнетоси, реле- регулятори,) ғилофлар билан химояланади. Машинани тозалаб ювиб бўлгандан сўнг уни нами қолмаслиги учун пуркаб чиқилади. Машинанинг аккумулятор батареясини омборда сақланади, ишлатилганлари эса электролит сатхини текшириб , керакли мейёрда электролит солиинб зарядлаш учун қўйилади. Аккумуляторлар асосан вентиляторли хоналарда сақланади. Ёпиқ хоналарда ёки навеслар тагида сақланадиган машиналар тагига тагликлар қўйлиши керак. Шиналар юзасини химояловчи модда билан қопланиши керак. Очик ва ёпиқ ҳлодаги сақлашда шиналар босими нормадагидан кам бўлиши лозим. Металдан тайёрланган ишчи органлари, узеллари, гидроцилинр штоги,

шлицали бирикмалар, кардан узатмаси, занжирли узатма юлдузчалари, резибали ҳамда ташқи таъсирида юзалари консервация қилинади.

Осма ва ярим осма машиналар махсус тагликларга ўрнатилиб бу тагликлар сақлаш даврида мустахкам ва машиналарни отига қўйишга қулай бўлиши керак. Ёпиқ хоналарда сақлаш вақтида машиналар ҳолатини ҳар 2 ойда бир маротаба очиқ майдонлар ва навеслар остида ҳар ойда текширилади.

Кучли шамол ёмғир ва қорлардан кейин машиналарни текшириб мавжуд носозликларни тез орада олди олинади.

Сақлаш даврида машиналарга ТХК вақтида қуйидагилар текширилади; машиналарни таглик ва тиркамалари тўғри ўрнатилгани, шиналардаги ҳаво босимини, айирим жойларни герметизациясини текшириб кўрилади. Аниқланган носозликлар тузатилиши керак. Ҳар ойда АКБнинг зичлиги, қуввати текшириб турилади. Агар зарур бўлса уни зардлаб қўйилади.

5. Техник иктисодий кисм.

Биз бу бўлимда кишлок хужалигида техникаларни сақлашда сарфланадиган маблағлар жорий ва келтирилган харажатларнинг ҳисобини келтириб, техникаларни сақлашда иктисодий самарадорликни юксалтиришни куриб чиқамиз.

Капитал маблағлар ҳисоби.

Капитал маблағлар машина хавфсизлигини куриш ва асбоб-ускуналар харид килиш учун сарфланган харажатлардан иборат. Капитал маблағлар куйидаги формулалардан топилади:

$$K = C_c \cdot k + C_o; \quad \text{сўм} \quad (5.1)$$

Бу ерда – C_c – курилиш иншоотлари киймати. K – курилиш ишларининг хужалик шартотига мос келиш коэффиценти ($k=1,1-1,8$)

C_o – асбоб ускуналар киймати сум.

Пул маблаҳлари иктисодий ҳисоби.

Якка тут муқобил МТПда мавжуд машина ҳовлисини ҳозирги куп талабларга жавоб берадиган килиб кайта сум ни янги замонавий асбоб-ускуналар билан жиҳозлаш трактор ва қишлоқ хўжалик машиналарини таъмирлашга сарфланадиган харажатларни камайитириш имконини беради.

Маблаҳлари, %

$$\Xi = 0,01 \cdot 12620000 \cdot 20 = 252400 \text{ сум}$$

Жорий харажатлар ҳисоби

Жорий харажатлар куйидагича ҳисобланади.

$$T_3 = Z_n + A + C_t + C_e + H_p : \text{сум.}$$

Бу ерда : Z_n – кишлок хужалик техникаларини сақлашга сарф $33 \text{ умм} 33$ ниш хаки харажатлари, сумм

A – амортизатсия ажратмаси.

C_t – машиналар нархи.

C_e – электр энергия харажатлари.

H_p – устама харажатлар.

Асосий иш хаки курсатмаларини ва кишлоқ хўжалик машиналарини сақлаш учун техник хизмат курсатишда сарфланган умумий меҳнат сарфи.

Уста созловчиларнинг разрядлари бўйича соатлик иш ҳақлари

T/ p	Машиналар номи	Русуми	сони	5-разряд 1- соатлик иш ҳақи,сум	Иш ҳақи, ҳаммаси
1	Умумий ишларни бажарувчи трактор	T-4A-01, BT-150	11	920,5	10125,5
2	Чопиқ трактори	TT3-80.11	31	920,5	28535,5
3	Юк ташийдиган трактор	TT3-80.10	18	920,5	16569
4	Икки поғонали (ярусли)плуг	ПЯ-3-35	16	690,0	11040
5	Минерал ўғит сочгич	РУМ-0.75	8	520,0	4160
6	Пушта олгич	ГХ-4А	6	520,0	3120
7	Култиваторлар	КХУ-4Б	31	750,9	23250
8	Тирмалар	БЗТХ-1	96	520,0	49920
9	Чизел култиватор	ЧКУ-4А	4	920.5	3682
10	Мола	МВ-6А	12	500	6000
11	Чигит экиш сеялкалари	СЧХ-4Б	28	920,5	25774
12	Ер текислагич	ГН-4А	4	650,0	2600
13	Ўзапоя юлгич	КВ-3.6Б	12	750.9	9010,8
14	Пуркагич	ОВХ-600	9	920,5	8284,5

Амаризатция ажратмаси ҳисоби.

Амаризатция ажратмалари курсатилган нормативларга асосан қурилиш иншоотлари ва мосламалари баланс қийматига нисбатан %из ҳисобида аниқланади.

$$A=0.01 \cdot (C_c \cdot B_c + C_o \cdot B_o), \text{ сум.}$$

Бу харажатлар турига кирувчи бўйёк, аралашма, консерватцион ёғ-мой ва бошқа турдаги харажатлар қуйдаги формула ёрдамида аниқланади:

$$CM=0.0001 \cdot 5c \cdot B \cdot Y, \text{ сумм}$$

Электр энергияси сарфини ҳисоблаш.

Электр энергияси сарфини 1кв/соат учун миқдорида қуйдагича ҳисоблаймиз.

$$C_3 = 3.10 \cdot 364 (N_e \cdot T + N_o \cdot T_o) \text{ минг сум}$$

Бу ерда: N_e - кучланиш қурилмасини қувват йигиндиси, кВт.

T_e - кучланиш қурилмасини уртача иш вақти

$$C_3 = 3.10 \cdot 364 (3 \cdot 4 + 2 \cdot 3) = 2.03 \text{ минг сумм.}$$

Устама харажатлар ҳисоби.

Устама харажатлар ишчиларнинг умумий иш ҳақидан 20% олинади.

$$H_p = 0.01 \cdot 3п \cdot 70 = 0.01 \cdot 3.66 \cdot 20 = 0.75 \text{ минг сумм.}$$

Жорий харажатлар қуйдгича аниқланади;

$$T_3 = 3,66 + 12.976 + 12.007 + 2.03 + 7.3 = 37.973 \text{ минг сум.}$$

Келтирилган харажатлар ҳисоби.

Келтирилган харажатлар ҳисоби қуйдагича ҳисобланади.

$$Пз = k \cdot K \cdot Tз, \text{ сумм}$$

Лойиҳа бўйича ҳисобланган киймати.

$$Пз = 0,12 \cdot 160,7 + 31,41 = 3,33 \text{ минг сум.}$$

5 2-жадвал

Шартли бир машина ўришини ҳисоблаш

Т/ р	Машиналар номи	Русуми	сони	Шартли машина ўрнига ўтказиш коэффицие нти	Умумий шартли машиналар ўрни
1	Умумий ишларни бажарувчи трактор	Т-4А-01, ВТ-150	11	1.1	12.1
2	Чопиқ трактори	ТТЗ- 80.11	31	0.97	30.07
3	Юк ташийдиган трактор	ТТЗ- 80.10	18	0.97	17.46
4	Икки поғонали (ярусли) плуг	ПЯ-3-35	16	0.45	7.2
5	Минерал ўғит сочгич	РУМ- 0.75	8	0.25	2.0
6	Пушта олгич	ГХ-4А	6	0.6	3.6
7	Култиваторлар	КХУ-4Б	31	0.97	30.07
8	Тирмалар	БЗТХ-1	96	0.20	19.2
9	Чизел култиватор	ЧКУ-4А	4	1.5	6
10	Мола	МВ-6А	12	0.25	3.0
11	Чигит экиш сеялкалари	СЧХ-4Б	28	0.90	25.2
12	Ер текислагич	ГН-4А	4	2.1	8.4
13	Ўзапоя юлгич	КВ-3.6Б	12	0.60	7.2
14	Пуркагич	ОВХ-600	9	0.90	8.1

Бу жадвалдан қурииб турибдики шартли машина ўриш машиналар сонига нисбатан ўзгаради.

Шунга асосан уларнинг киймати ҳам ўзгаради.

БМИ техник-иқтисодий курсаткичлари

т/р	Кўрсаткичлар	Ўлчов бирлиги	Мавжуд	БМИ буйича
1	Машина ҳовлисининг баланс қиймати	млн.сўм	114,0	141,47
	Шундан:			
	Сақлаш жойи	млн.сўм		160,7
2	Жорий харажатлар	млн.сўм	33,9	31,4
	Шундан:			
	Иш хаки қушимчаси билан	млн.сўм	4,3	3,7
	Амортизация ажратмаси билан	млн.сўм	10,5	13,0
	Материаллар қиймати	млн.сўм	16,0	12,0
	Электр энергия сарфи	млн.сўм	2,4	2,3
	Устама харажатлар	млн.сўм	0,75	0,7
3	Келтирилган харажатлар	млн.сўм	4,75	3,3
4	Шартли бир машина ўрнининг қиймати	млн.сўм	0,8	1,2
5	Иқтисодий самарадорлик	млн.сўм		16,13
6	Қушимча капитал маблағларнинг қопланиш муддати	йил		0,9

6. Қумқўрғон туманидаги Якка тут ММТПда Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги бўйича чора-тадбирлар

6.1 Машина ва механизмларнинг хавфли доиралари.

Агар ишловчилар жараохатлантиришга сабабчи бўлган хавфни келтириб чиқарувчи машиналар билан маълум масофада ишламасалар кўнгилсиз ходиса юз бериши мумкин.

Инсоннинг ҳаёти ва саломатлигига таъсир этадиган хавфли ишлаб чиқариш омилларининг баъзан ёки ҳар доим содир бўлиш майдони хавфли доира деб аталади.

Хавфли доира машинанинг ҳаракатланувчи, айланувчи қисмларида, юк якинида, кўтариб туширадиган транспорт воситаларида ва қўзғатиладиган юк атрофида пайдо бўлиши мумкин. Ишловчиларнинг кийим ва сочларини ускуналарнинг ҳаракатдаги қисмлари тортиб кетиш имкониятига эга хавфли доира хавф-хатар тўғдиради. Жуда кўп жароҳатлар ишчилардаги осилиб ётган кийимларни қишлоқ хўжалик машиналарининг тўсилмаган карданли узатмалари ўраб кетиши туфайли содир бўлади.

Стрелали кранларнинг хавфли доира ўлчамлари унинг стрела узунлигига боғлиқдир.

6.2. Ишлаб чиқариш жараёнларига қўйиладиган хавфсизлик талаблари.

Технологик жараёнларни бажаришда, ташкил қилишда ва лойиҳалашда ГОСТ 12.3.002-75 ва TS 46.0.141-83 қуйидагиларни инобатга олишни шарт деб белгилайди: Ишчиларни хавфли ва зарарли таъсир кўрсатиши мумкин бўлган дастлабки материаллар, ярим маҳсулотлар ва чиқинди ишлаб чиқариш билан бевосита алоқасини йўқотиш, хавфли ва зарарли ишлаб чиқарилиши омиллари мавжуд жойларни комплекс автоматлаштириш ҳамда механизациялаш, технологик жараёнларда назорат ва бошқариш тизимини ўрнатиш даркор. Бу ишловчиларнинг ҳимоясини ва ишлаб чиқариш жараёнларининг авария ҳолатда ўчирилишини таъминлайди.

Ишлаб чиқариш чиқиндиларини ўз вақтида зарарсизлантириш ва чиқариб ташлаш хавfli ва зарарли иш лаб чиқаришнинг олдини олишга ёрдам беради.

Технологик жараёнларда қўйиладиган хавфсизлик талаблари технологик ҳужжатларда кўрсатилган бўлиши шарт. Иш жойидан ташқарида бажараётганда хоналарни ва майдонларни танлашга катта эътибор қаратмоқ керак.

Шунингдек, узлуксиз ишлаб чиқариш жараёнларининг хавфсизлигини ускуналарни тўғри жойлаштириш ва иш жойларини оқилона ташкил қилиш билангина таъминлаш мумкин. Материалларни, хавfli ишлаб чиқариш омилларининг содир бўлишидан ҳимояланиш керак.

Ишлаб чиқаришда ишлашга рухсат этилган шахсларнинг физик имкониятларини ва меҳнат хусусиятларини ҳисобга олиш шарт.

Хизмат қилувчи ходимлар бажараётган ишларига мувофиқ меҳнат хавфсизлиги бўйича касбий тайёргарликдан ўтган бўлиши лозим.

6.3 Комбайнда техника хавфсизлиги талаблари.

Тракторда қандай талаблар қўйилса, комбайнининг техник ҳолатига ҳам тахминан худди шундай талаблар қўйилади. Янги ёки созланган комбайн юргизиб синаб кўрилади. У завод кўрсатмасига мувофиқ жамланади. Фақат ишга яроқли комбайндагина ишлаш рухсат этилади.

Рул бошқармасининг барча деталлари ишга яроқли ва пухта маҳкамланган бўлиши керак. Заводда тайёрланадиган рул люфти белгиланган катталиқдан ошмаслиги лозим. Комбайнни икки томонга бурганда ҳам рул бошқармаси енгил ишлаши ва тўхтаб қолмаслиги зарур. Рул гидросистемаси мой ўлчаш линейкаси (шчупи) даги белгигача қўйилади.

Тормоз уланганда қаттиқ йўлда энг катта тезлик билан юраётган комбайн кўпи билан 8 метрли масофада тўхташи лозим. Тормоз юритмасининг барча деталлари пухта махкамланган ва шикастланмаган, тормоз педалининг эркин йўли эса нормал чегарасида бўлиши керак. Эркин ҳолатда турган тормоз комбайн юрганида казиб кетмаслиги, уланган ҳолатда эса тишни фиксатор ёрдамида ишончли тутиб туриши лозим.

Юриш қисмининг деталлари пухта махкамланган бўлиши лозим. Комбайн юмшоқ ёки ҳам тупроқда ишлаётганда 15-24 (381-626 мм) ўлчамли шиналардаги ҳаво босими $1,5 \text{ кг/см}^2$ ($0,15 \text{ МН/м}^2$), қаттиқ тупроқда ишлаётганда эса $2,8 \text{ кг/см}^2$ ($0,28 \text{ МН/м}^2$), юмшоқ ва нам тупроқларда ишлаётганда бошқариладиган ғилдиракларнинг 9,00-16 (228,6-406мм) ўлчамли шиналардаги ҳаво босими $1,5 \text{ кг/см}^2$ ($0,15 \text{ МН/м}^2$) ҳамда қаттиқ тупроқда ишлаётганда эса $2,5 \text{ кг/см}^2$ ($0,625 \text{ МН/м}^2$) бўлиши шарт. Тешилган ва протекторнинг жимжималарига тамоман ейилган ғилдиракларни ўрнатиш мумкин эмас. Бошқариладиган ғилдиракларнинг қиялиги ва яқинлашуви (0 дан 1 мм гача), подшипникларнинг ростланганлиги нормал бўлиши керак.

Юриш қисми юритмаси вариаторнинг тасмаси ишга яроқли ва тўғри тарангланган бўлиши зарур.

Тишлашиш муфтаси силтанмасдан тўла-тўқис ажралиши ва уланиши, улангандан сўнг эса шатаксирамаслиги лозим. Муфта юритмасининг ҳамма деталлари яхши махкамланмаган ва шикастланмаган бўлиши керак. Муфта педалининг эркин йўли 20-25 ммдан иборат.

Барча узатмалар бемалол уланиши ва ажралиши, блокировкалаш механизми ростланган бўлиши лозим. Гидравлик системадан белгиланган сатҳигача мой сизиш ва ҳаво сўрилишига йўл қўйилмайди. Кўприкча, зина, панжараларини пухта махкамлаш ва ифлослик, мой ва чўп-хаслардан тозала

лозим. Комбайнда ёритиш, сигнализация системалари ҳам шай ҳолатда сақланади.

Барча ҳимоя ғилофлари ва механизациялари жойига ўрнатилиб, пухта маҳкамланади. ИШ бошладан олдин навбатдаги техник хизмат кўрсатилади. Комбайн механизмлари инструкцияга биноан мойланади ва двигателга сув ёнилғи қўйилади.

6.4. Трактор агрегатларидаги хавфсизлик қоидалари.

Қишлоқ хўжалик машиналарида ва қуролларида унинг тузилиши, ишлаш принциплари ва хавфсизлик техникаси қоидаларини яхши билган шахсларгина ишлаши керак. Трактор ва бошқа ўзи юрар ҳамда мураккаб қишлоқ хўжалиги машиналарида ишлашга бу машиналарни ҳайдашга гувоҳномаси бўлган шахсларгина рухсат этилади.

Тракторчи машинист иш бошладан олдин кундалик техник хизмат кўрсатади, бундан ташқари агрегатга кирадиган машиналарнинг ҳолатини текширади. Барча айланадиган механизмларда, карданларда, тишли ва бошқа узатмаларда созланган ва ишончли қилиб мустаҳкамланган ҳимоя тўсиқлари бўлиши керак. Агар қишлоқ хўжалик машиналарининг иш органлари тракторнинг қувват олиш вали орқали ҳаракатга келтириладиган бўлса, у ҳолда механизмлар юритмасининг техник ҳолатига ва ҳимоясига эътибор берилади. Аввал юритмалар механизми қўл билан айлантирилади, сўнгра двигател тирсакли валининг кичик айланишларида ишлатиб кўрилади. Машина-трактор агрегатида болтни бирикмаларни мойлаш, қотириш ва ростлаш ишлари двигател ўчирилган пайтдагина бажарилади.

Оёқ остига қўйиладиган тахталарнинг эни камида 300мм, тиргак бортларга эга бўлиши керак. Машиналарнинг иш майдончаларида ва зинапояларида ортиқча предметлар бўлмаслиги керак. Механизациялаштирилган қишлоқ хўжалик машиналари ва қуролларида

ишловчи юарча кишилар хавфсиз хизмат кўрсатиш учун инструктаж олишлари лозим.

Трактор агрегатига хизмат кўрсатадиган тракторчи дориланган уруғликни экишдан, экинларга захарли моддаларни пуркаш ва сепишдан олдин махсус жомакор ва химоя воситалари билан таминланган бўлиши шарт. Огоҳлантирувчи сигнал берилганидан ҳамда жавоб сигнали олингандан сўнг агрегатни жойидан қўзқатиш мумкин.

Агрегатни ишга тайёрлаш вақтида асбоб-ускуна ва мосламаларнинг созлиги ҳам текширилади. Тракторчи машинист ёки комбайнчи далада ишни бошлашдан олдин хўжалик раҳбарларидан ёки бригадирдан топшириқ ва агрегат ҳаракатининг йўналишини олиб далани айланиб чиқади.

6.5 Тиркама, осма ва ярим осма қишлоқ хўжалиги машиналари уланган тракторларда хавфсизлик ишларининг асосий шартлари.

Тиркама қишлоқ хўжалиги машиналарида тракторчи машинист сигнализациясини текширади. Тракторнинг тиркама қурилмаларида тиркаш илмоғи уланган шкварен текширилади. Шквареннинг мустаҳкамлиги эса трактор илғагидаги тортишиш кучидан катта бўлиши керак. Шкварен ўзи тушиб кетмайдиган қурилма билан мустаҳкамлангана бўлиши лозим. Тиркама фрезларда ва ротасимон культиваторларда иш органлари химоя қопламалари билан тўсилган бўлиши керак. Техник қаров ва ростлаш ишлари вақтида махсус мосламалардан, сошник тозалагичлардан ва минерал ўғитларни текислаш учун ишлатиладиган белкураклардан фойдаланиш лозим. Экиш аппаратлари ва уруғни йўналтиргичлар махсус илгаклар билан тозаланади.

Агар сеялкаларда ерга минерал ўғитлар- гербицидларни ёки захарли препаратларни аралаштириш учун мосламалар ўрнатилган бўлса, у ҳолда сеялкачилар хавфсизлик техникаси ва шахсий гигиена қоидалари бўйича

кўшимча инструктаж олишлари ҳамда индивидуал ҳимоя воситалари билан таъминланишлари зарур.

Бир ишчи фақат бир сеялкага хизмат кўрсатади. Агрегатни бир жойдан иккинчи жойга кўчириш учун маркерлар юқорига кўтарилган ҳолатда маҳкамлаб қўйилади. Йиғиб-терадиган тиркама агрегатларда қирқиш аппарати ва паррак энг хавфли ҳисобланади. Қирқиш аппаратининг пичоқларини ҳимоя кўзойнаги тақиб ҳамда қўлқоплар кийиб чархлаш керак.

Тракторнинг етакчи ғилдираги гусенитсаси тиркамага ёки машинага тегиб кетмаслиги ва уни ағдариб юбормаслиги учун уларни кесикн суриш мумкин эмас. Агар агрегат ишлаётганда бирон-бир ростлаш ёки маҳкамлаш ишларини бажариш керак бўлса уни тўхтатишлари лозим. Осилган машина ёки қурол, ер ковлоччи машинадан ташқари ерга фақат ўзининг оғирлиги таъсирида тушмоғи лозим.

7. Экологик ва атроф –муҳитни муҳофаза қилиш.

7.1 Ҳайвонот олами ва уларни муҳофазалаш.

Ҳайвонот фауна биомассаси бўйича ердаги тирик организмларнинг бор-йўғи 2% ини ташкил этишига қарамай уларнинг биосфера ва инсон ҳаётида тутган ўрни беқиёсдир. Бу ларда модда ва энергия алмашилиш жараёни ўта тез кечиши, уларнинг юқори ҳаракатчанлиги ва турларининг фавқулодда кўплиги билан изоҳланади ва киради. Ҳайвонлар биосферадаги зарур табиий тозаланиш, ўз-ўзини бошқариш жараёнларида ҳам етакчи ўрин тутди.

Илмий манбаларига кўра, ҳайвонларнинг сут эмизувчилар, қушлар судралиб юрувчилар, балиқлар, амфибиялар, маллюска, ҳашаротлар каби гуруҳлар мавжуд. Бу гуруҳларнинг ҳар бири бир қанча турлардан ьашкил топади.

Сут эмизувчилар. Буларнинг кўп турлари маълум табиий шароитлар мажмуасига мослашган бўлади. Шунинг учун ҳар бири ўзига хос маълум ареал (ҳудудларда) тарқалиши хусусиятига эга. Буларнинг хонакилаштирилганликлари, ярим ёввойи ва ёввойи турлари мавжуд.

Қушлар. Бу жониворларнинг кўпчилиги юқори ҳаракатчанлиги ва энергия алмашинувининг тезлиги билан биосфера муҳим ўрин тутадилар. Баъзи кемирувчи ҳайвонлар ҳамда қушлар қапуляцияни табиий бошқаришда фаол иштирок этадилар. Миттигина муҳоловка-пеструха 15 кун мобайнида уясига бир килограммга яқин ҳашаротларни ташиб келтиради. Битта бойўғли бир йилда мингтагача кемирувчини еб 500 килограмм донни сақлаб қолади.

Судралиб юрувчилар. Экотизмларда ўзига хос ўринни эгаллаб маълум гуруҳдаги органик моддаларни парчалашда иштирок этадилар. Турли ҳашаротлар, майда ҳайвонлар, илонлар, тошбақалар каби судралиб юрувчилар баъзи халқлар учун қимматли озуқа маҳсулоти ҳисобланади.

Балиқлар.Сув экотизимининг муҳим таркибий қисми сифатида модда адмашиниш жараёнларида фаол иштирок этадилар.

7.1.1 Ҳайвонотга антропогин таъсир ва унинг экологик оқибатлари

Инсониятнинг ишлаб чиқариш фаолияти, яъни антропогин таъсирида кучли дучор бўлган дастлабки табиий компонентлардан бири ҳайвонот дунёси ҳисобланади. Инсон олов ва турли қуролларга эга бўлган даврларданок ҳайвонотга фаол таъсир эта бошлаган. Бундан 250 минг йил аввал (тамолит) давридан бошлаб инсон уларга сезиларли тазйиқ ўткази бошлади. Аниқ ёзма маълумотлар йўқлиги сабабли ўтмиш даврлардаги антропогин таъсир оқибатлари ҳақида тайинли бир нима дейиш мушкул. Доимий ёзма маълумотлар пайдо бўлган 1600 йиллардан бошлаб инсоннинг ҳайвонотга таъсири кўламини маълум маънода кузатиш мумкин.

ТМХИ нинг маълумотларига кўра 1600- йиллардан то ҳозиргача турли таъсир туфайли сайёрамиздаги қушларнинг 94 тури (1,9%) сут эмизувчиларнинг 63 тури (1,5 %) қирилиб кетган. Шу жумладан, қушларнинг 8 тури (1,6%) ва сутэмизувчиларнинг 47 тури (1%) бевосита антропогин таъсир оқибатида йўқотилган.

7.2 Ўсимликларни антропогин таъсирлардан муҳофазалаш.

Табиатнинг муҳим компонентларидан бири бўлган ўсимликлар (флора) ни муҳофазалаш ва улардан оқилона фойдаланиш ҳам экологик, ҳам ижтимоий-иқтисодий жихатдан катта аҳамиятга эга. Юқоридаги бўлимлардан маълум бўлдики, ҳозиргача инсоният ўзининг турли эҳтиёжларини қондириш мақсадида ўсимликдан ҳаддан зиёд нооқилона фойдаланиш, уларни муҳофазалаш ва қайта тиклашга етарли эътибор бермаганлиги оқибатида сайёрамизнинг ўсимлик дунёсида жиддий салбий ўзгаришлар содир бўлмоқда. Шу туфайли ҳозирга келиб ўсимликларни турли салбий антропогин таъсирлардан муҳофазалаш, улардан тўғри, оқилона фойдаланиш, шуларнинг қайта тикланиши таъминлаш оламшумул

экологик масалалардан бирига айланиб қолди. Ўсимликларни муҳофазалаш атроф-мухитни муҳофазалашга оид чора-тадбирлар мажмуасидаги марказий масалалардан бири бўлиб, уни қуйидаги бир-бири билан боғлиқ йўналишларда амалга ошириш зарур:

Технологик йўналишдаги чора-тадбирлар. Бу гуруҳга ўсимлик ва ўсимлик хом-ашёларини қайта ишлаш соҳаларидаги ишлаб чиқариш технологияларини экологик жихатдан такомиллаштириш ва уларга қатий амал қилинишини таъминлашга доир чора-тадбирлар киради. Бу тадбирлар асосида ўсимлик хом-ашёсидан тўлиқ ва комплекс фойдаланиш ўсимлик маҳсулотлари ўрнига бошқа турдаги хомашё ва маҳсулотлардан фойдаланиш, ишлаб чиқаришнинг бошқа кўплаб соҳаларидаги технологик жараёнларнинг ўсимликларга бўлган салбий таъсирини минимумга тушириш каби масалалар ётади. Ҳозирги замон ёғоч тайёрлаш технологиясига кўра, дарахтларни кесиб, ёғочини ажратиб олишни ўзида 1 гектар майдонида ўрта ҳисобда 30-50 м³ ёғоч ўрмонда қолиб кетади.

7.2.1 Ўсимликларни ёнғинлардан ҳимоялаш.

Ўсимликлар дунёсининг ёнғиндан зарарсизланиши кўпроқ ўрмонли ҳудудларда кузатилади. Шунинг учун бу гуруҳдаги тадбирларга қуйидагиларни киритиш мумкин.

-ўрмон ёнғинлари чиқиши хавфи устидан доимий назоратни амалга ошириш;

-ёнғинлардан ҳимоя қилувчи ташкилий тузилмаларни ташкил этиш;

-ёнғин хавфи юқори бўлган майдонларни аниқлаш;

-ўрмонзорларнинг ёнғинга бўлган чидамлилигини ошириш;

- ёнғинларнинг олдини олиш юзасидан кенг тушунтирув ташвиқот ишларини йўлга қўйиш;

- юз берган ёнғинларни зудлик билан бартараф этиш.

Ўсимликларни қайта тиклаш ва кўпайтиришга қаратилган тадбирлар. Буларга табиий ўсимликларни хўжаликда кўпайтириш, ўсимлик майдонларини кенгайтириш, янгидан суъний ўрмонлар, ўтлоқлар, хиёбон ва дам олиш масканлари ташкил этиш, ерларни рекултивациялаш, камайиб бораётган ўсимликларин кўпайтириш керак.

7.3 Атроф-мухит муҳофазасини ташкил этиш.

Ўзбекистон Республикаси ўз мустақиллигини эълон қилганига қадар табиё атроф-мухитни муҳофаза қилиши ва табиий ресурслардан фойдаланиш бўйича ишлаб чиқилган қонун ва меъёрий хужжатларга собиқ иттифоқ манфаатлари доирасида амал қилинар эди.

Ўзбекистон худудида атроф-мухит муҳофазасини ташкил этиш Республика Вазирлар Маҳкамаси, Республика ва вилоятлардаги табиатни муҳофаза қилиш Давлат қўмиталари, Давлат бошқарувининг тегишли маҳаллий органлари томонидан амалга оширилади. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг табиатни муҳофазасини ташкил этишдаги ваколатлари қуйидагилардан иборат:

-Табиатни муҳофаза қилишга доир ягона сиёсат юритиш.

-Табиий ресурслардан оқилон фойдаланишни тартибга солиш.

-Табиий ресурсларни баҳолаш ва республика аҳамиятига молик табиий ресурслар захираларини тасдиқлаш.

-Экологик жихатдан танг вазиятлар, табиий офотлар ва фалокатларнинг олдини олиш юзасидан чора тадбирлап ишлаб чиқиш.

-Табиий офатлар ва йирик халокатлар оқибатларини тугатиш чора-тадбирларни амалга ошириш.

-Табиий ресурслардан фойдаланганлик, атроф мухитни ифлослантирганлик, чиқиндилар, зарarli таъсир этувчи моддаларни жойлаштириб ташлаганлик учун ҳақ тўлаш тартибини, шунингдек, табиий ресурслардан фойдаланиш, чиқиндиларни жойлаштириш, чиқиндиларни жойлаштириш лимитларини белгилаш.

-Экологик таълим-тарбия тизимини яратиш ва унинг амал қилишини таъминлаш.

-Табиатдан махсус тартибда фойдаланиладиган ҳудудларнинг чегараларини ва хўжалик фаолияти режимларини тасдиқлаш.

Табиатни муҳофаза қилиш ва табиатдан фойдаланиш соҳасида давлатлараро муносабатларни ривожлантириш.

Ўзбекистон Республикаси Табиатни муҳофаза қилиш давлат кумитаси. Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашига бўйсунди, ҳамда вазирликлар, Давлатқумиталари, идоралар, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар, шунингдек айрим шахслар томонидан ер, ер ости бойликлари, сув, ўрмон, хайвонот ва ўсимликлар дунёсидан, атмосфера ҳавосидан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилишга доир қонунларга риоя этилиши устидан давлат назоратини амалга оширади. Шундай қилиб, Ўзбекистон Республикаси табиатни муҳофаза қилиш ва устидан иш курувчи орган бўлиб, табиатни муҳофаза қилиш ва ресурслардан самарали фойдаланиш бўйича тармоқлараро бошқарув ва давлат назоратини амалга оширади. У ўз функциясини маҳаллий бошқарув органларига боғлиқ бўлмаган ҳолда бажаради ва табиатдан оқилona фойдаланиш табиатни муҳофаза қилиш, ишлаб чиқариш корхоналари ҳолати ва табиий ҳал этишга кумаклашади.

7.4 Табиий мухитнинг сифатини белгиловчи стандартлар

Ҳозирги вақтда техника тараққиётининг ривожланиши даражасига қараб, инсон, жонивор ва ўсимликларнинг саломатлигига беэиён бўлган

табiiй мухит холатини ва сифатини белгиловчи меъёрономалар мавжуд. Улар собиқ иттифоқ даврида ишлаб бўлиб, Давлат стандартлари (андозалари) –ГОСТ сифатида ҳозиргача мустақил республикаларда ҳам қўлланилиб келинади. Собиқ иттифоқ давлатларида ишлатилаётган экология стандартлари махсус 17 сонли тўпламда ўз аксини топган. Унда қўрилаётган масалалар мажмуаларига қараб алоҳида қўшимча сонлар берилган ва уларнинг тузилган йили кўрсатилган.

7.1 Жадвал

Ҳаводаги зарарли моддаларнинг рухсат этилган чегаравий меъёрлари,мг/м³.

№	моддалар	(РЭЧМ)	(РЭЧМк)	(РЭЧМс)
1	Аммиак	20	92	0,04
2	Бензол	5	1,5	0,1
3	Азот (2)оксид	5	0,085	0,04
4	Олтингугурт (2)ок	10	0,5	0,05
5	Углерод оксиди	20	5	3
6	Водород оксиди	5	0,2	0,2

Хулоса.

Мен битирув малакавий ишимда Сурхондарё вилояти Қумқўрғон тумани Якка тут муқобил машина трактор паркида қишлоқ хўжалиги техникаларини сақлашни ташкил этишни яхшилаш бўйича чора тадбирларни ишлаб чиқдим. ММТПга керакли бўлган тракторларни сақлашни ташкиллаштиришни аниқладим.

Бунни аниқлашда қишлоқ хўжалигидаги техникаларни сақлашни ташкиллаштиришда ММТП да махсус уста созловчилар бўлимини ишлаб чиқдим. Бунининг учун қишлоқ хўжалиги асосий экинларига ишлов берувчи техникаларни сонини аниқлаб чиқдим бу бизга меҳнат унумдорлигини ва техникалардан фойдаланиш муддатини ошишига имкон яратади.

БМИда Якка тут муқобил МТПда фойдаланиш учун Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги, экология ва табиатни муҳофаза қилиш бўйича тадбирлар ҳам ишлаб чиқилган.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А Каримовнинг 2012 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ҳамда 2013 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устивор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги “Бош мақсадимиз-кенг кўламли ислохотлар ва модернизация йўлини қатъият билан давом эттириш” мавзусидаги маърузаси. Маърифат газетаси. 2013 й. 19 январь № 6.
2. Каримов И.А, Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этиш йўллари ва чоралари.-Тошкент: Ўзбекистон, 2009.-56 б.
3. А.И.Корсун,Э.Т.Фармонов Машина-трактор паркидан фойдаланиш ўқув қўлланма.Тошкент,ТошДАУ,2011,-142б.
- 4.Г.П.Евсюков, Курлова и дипломнов практировиник по эксплуатации МТП-М: Агропром-издат.1985-145б.
- 5.С.А.Иофинова ва бошқалар Машина-трактор паркидан фойдаланишга оид справочник Тошкент- “Меҳнат”-1988-252б.
- 6.Корсун.А.И., Фармонов Э.Т., Рустамов Д.Р. Машина –трактор паркидан фойдаланиш фанидан курс лойиҳасини бажариш бўйича ўқув қўлланма. Наманган. 2009-89б.
- 7.Фармонов Э.Т., Мақсудов П Битирув малакавий ишини бажариш учун услубий кўрсатма.Наманган. 2009-23б.
8. А.Э. Северный “Хранение сельхоз техники ” М. Росселхоз издат 1980 г.

9.А.Ф.Поткалов “Организация хранения сельхозтехники ” Москва
Колос 1981.г

10 .А.Э. Северный, А.Ф.Поткалов, А.А.Новиков “Справочник по
хранению сельхоз техники ” М.Колос 1984 г.

11.Справочник Машинном дворам М.Россельхозиздат 1988.

И Л О В А

Сугориладиган ерларда дон хосилини етиштириш технологик харитаси

Тартиб сонлари	Агротадбирларнинг номи	Ўлчов бирлиги	Агротехник тадбир бажариладиган майдон % да	Ёнилғи сарфи меъёри, кг/га	Ишни бажариш муддатлари календарли кунларда	Иш куниларининг давомийлиги, соат	Иш кунлари сони	Сифат кўрсаткичлари (ишлов бериш чуқ. ва бошқалар)	Трактор (маркаси) тамғаси	К/Х машинаси (маркаси) тамғаси	Тартиб сонлари	Хизмат кўрсатувчи ходимлар сони, киши	Агрегат бир сани иш ва бажариши
1	2	3	б 4	қ 5	Дк 6	Тн 7	Др 8	в 9	10	11	1	т 12	у 13
Майдон, га 1100													
Экиш олди даври													
1	Махаллий угитлар кумиш учун чукур казиш	Т	30	20,50	1.1	31.12	7	100	20,0	ПЭ-0,85	Экскватор	1	1
2	Махаллий угитларни тележкага ортиш	Т	30	13,30	1.1	31.12	10	100	20,0	ТТЗ-80К-10	ПХГ-0,5	2	1
3	Махаллий угитларни ташиш	Т	30	33,50	1.1	31.12	10	100	10,0	ТТЗ-80К-10	2ПТС-4-793А	3	1
4	Махаллий угитларни зичлаб кумиш	Т	30	20,50	1.1	31.12	10	100	20,0	ПЭ-0,85	Экскватор	4	1
5	Махаллий угитларни ортиш	Т	30	13,30	1.9	30.9	10	40	20,0	ТТЗ-80К-10	ПХГ-0,5	5	1
6	Махаллий угитларни далага ташиш	Т	30	10,20	1.9	31.12	10	40	10,0	ТТЗ-80К-10	РОУ-6	6	1
7	Махаллий угитларни далага сочиш	Т	100	10,20	1.9	30.3	10	40	20,0	ТТЗ-80К-10	РОУ-6	7	1
8	Нам туплаш учун вактинча тармоқларини олиш	км	70	0,74	1.9	29.11	7	20	1,0	Т-4А	КЗУ-0,3	8	1
9	Кузги нам туплаш учун сугориш	га	70	0,00	1.9	29.11	21	20	1,0	Кулда		9	1
10	Сугориш тармоқларини текислаш	км	100	0,74	1.9	29.11	7	20	1,0	Т-4А	КЗУ-0,3	10	1
11	Ерни хайдаш	га	70	18,00	1.9	29.11	14	20	1,0	Т-4А	ПЛН-5-35	11	1
12	Ерни жорий текислаш	га	70	24,20	1.9	29.11	14	20	1,0	Т-4А	П-2,8А	12	1
13	Карта бурчаклари ва бошка нокулай жойларни текислаш	га	70	1,80	1.9	29.11	10	20	1,0	Т-4А	ГН-4	13	1
14	Менерал угитларни майдалаш ва елаш	Т	100	0,00	1.9	29.11	7	20	0,5	Эл.двиг.	ИСУ-4АИР-30	14	5
15	Минерал угитларни ортиш	Т	100	13,30	1.9	29.11	10	20	0,5	ТТЗ-80К-10	ПХГ-0,5	15	1
16	Минерал угитларни далага ташиш	Т	100	10,20	1.9	29.11	10	20	0,5	ТТЗ-80К-10	НРУ-0,5	16	1

17	Минерал угитларни солиш	Т	100	10,20	1.9	29.11	10	20	0,5	ТТЗ-80К-10	НРУ-0,5	17	1	
18	Тупрокка экиш олдидан ишлов бериш	га	70	13,00	1.9	29.11	14	30	1,0	Т-4А	БДТ-3,0	18	1	
19	Уруглик галлани дорилаш (фундазол, деразол)	Т	100	0,00	1.10	29.11	6	30	0,0025	Эл.двиг.	ПС-10А	19	1	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	12		
20	Уруглик галлани ортиш	Т	100	0,00	1.10	29.11	7	40	0,2	Эл.двиг.	ЗМ-60А	20	1	
21	Уруглик галлани далага ташиш ва сеялкага юклаш	Т	100	0,00	1.10	29.11	14	40	10,0	ГАЗ-52	(Зерновоз) ЗСА-40	21	1	
22	Экиш	га	70	3,70	1.10	29.11	14	40	1,0	Т-4А	СЗТ-3,6 (ЗДОНА)	22	5	
23	Сугориш жуякларини олиш	га	70	10,13	1.10	29.11	10	40	1,0	ТТЗ-80К-10	КХУ-4	23	1	
24	Экиш олдидан гузапоя катор ораларига ишлов бериш		70	9,60	1.1	3.3	14	60	1,0	ТТЗ-80К-10		24	1	
25	Гузапоя катор ораларига экиш	га	100	10,13	1.1	3.3	14	60	1,0	ТТЗ-80К-10	КХУ-4 Кайта жихозланган	25	1	
26	Экинни парваришлас													
	Ук арик олиш	км	50	0,74	30.10	3.3	7	40	0,1	Т-4А	КЗУ-0,3	26	1	
27	Кузги вегетация сугориш	га	100	0,00	30.10	14.3	21	40	1,0	Кулда		27	1	
28	Сугориш тармокларини текислаш	км	100	0,74	30.1	30.3	7	40	0,1	Т-4А	КЗУ-0,3	28	1	
29	Азотли угитларни майдалаш ва элаш	Т	100	0,00	30.1	30.3	7	30	1,0	Элек. Дв.	ИСУ-4, ДИР-20	29	5	
30	Азотли угитларни тележкаларга ортиш	Т	100	13,30	30.1	21.4	10	30	0,2	ТТЗ-80К-10	ПХГ-0,5	30	1	
31	Азотли угитларни ташиш	Т	100	1,80	30.1	21.4	10	30	10,0	ТТЗ-80К-10	НРУ-0,5	31	1	
32	Азотли угитларни сочиш	Т	100	1,80	30.1	21.4	10	30	0,2	ТТЗ-80К-10	НРУ-0,5	32	1	
33	Ук арик олиш	км	100	0,74	30.1	16.4	7	30	0,1	Т-4А	КЗУ-0,3	33	1	
34	Биринчи вегетация сугориш	га	100	0,00	1.2	21.4	21	30	1,0	Кулда		34	1	
35	Ук арикни кумиш	га	100	0,74	1.2	21.4	7	30	1,0	Т-4А	КЗУ-0,3	35	1	
36	Сув ташиш (гирбицид учун)	Л	70	33,00	1.2	21.4	10	30	4,0	ТТЗ-80К-10	Автоистерна	36	2	
37	Бегона утларга карши гирбицид сепиш (Базагран, 3-4кг/га)	Л	70	2,48	1.2	20.4	6	20	300,0	ТТЗ-80К-11	ОВХ-600	37	2	
38	Азотли угитларни ортиш	Т	100	13,30	1.2	20.4	10	20	0,2	ТТЗ-80К-10	ПХГ-0,5	38	1	
39	Азотли угитларни ташиш	Т	100	10,20	1.2	25.4	10	20	4,0	ТТЗ-80К-10	НРУ-0,5	39	1	
40	Азотли угит сепиш (2- озиклантириш)	Т	100	10,20	1.2	30.4	10	20	0,2	ТТЗ-80К-10	НРУ-0,5	40	1	
41	Ук арик олиш	км	100	0,74	1.2	15.8	7	20	0,1	Т-4А	КЗУ-0,3	41	1	
42	Иккинчи сугориш	га	100	0,00	30.3	15.6	21	20	1,0	Кулда		42	1	
43	Учинчи сугорни	га	100	0,00	30.4	9.6	21	20	1,0	Кулда		43	1	
44	Ук арик кумиш	км	100	0,74	30.4	10.5	10	20	0,1	Т-4А	КЗУ-0,3	44	1	
45	Занг касаллигига кариш фунгицид	л	50	2,48	1.5	30.8	6	20	1,0	ТТЗ-80К-11	ОВХ-600	45	2	

	сепиш												
46	Хасва замбуруглариға карши дори сепиш (хлорофоз 0,6-1кг/га)	Л	50	2,48	1.5	30.8	6	20	1,0	ТТЗ-80К-11	ОВХ-600	46	1
47	Уруглик галлани бошка навлардан тозалаш (махсус уругчиликхужалаги учун)	га	50	0,00	1.6	30.8	8	10	1,0	Кулда		47	2
48	Дала четларидаги галлани уриб олиш	га	100	15,00	1.6	15.9	14	10	1,0	Кейс2160		48	1
49	Дала четларини енгинга карши хайдаш	га	100	18,00	1.6	15.9	14	10	1,0	Т-4А	ПЛН-5-35	49	2
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	12	
54	Галла сомонини майдалаб,хосилни уриб олиш	га	100	10,40	1.6	1.7	10	20	1,0	Кейс-2166		28	1
55	Галлани даладан зирмонга ташиш	Т	100	0,00	1.7	15.9	14	20	4,0	ГАЗ-САЗ-35-02	2ПТС-4-887	55	1
56	Далада комбаинларда телешкаларга юкланган сомонни ташиш	га	100	18,00	1.7	1.8	14	20	1,0	ТТЗ-80К-10	2ПТС-4-887	56	1
57	Далада тукилган сомонни телешкаларга ортиш	Т	100	5,16	1.7	1.8	14	20	3,5	ТТЗ-80К-10	ПФ-0,5	57	3
58	Телешкаларга ортилган сомонни черва иншоатлариға ташиш	га	100	21,00	1.7	1.8	14	20	1,0	ТТЗ-80К-10	2ПТС-4-793	58	1
59	Сомонни гарамлаш	Т	100	5,16	1.7	1.8	14	20	3,5	ТТЗ-80К-10	ПФ-0,5	59	3
60	Галлани совариш		100	0,00	1.7	1.8	14	60	3,5	Эл.двигат	СМ-4,К-531/1	60	3
61	Товар галлани тозалаш	Т	90	0,00	30.7	30.10	14	60	3,5	Эл.двигат	ЗАВ-20,ЗАВ-40	61	7
62	Уруглик галлани тозалаш	Т	10	0,00	30.7	30.8	14	30	3,5	Эл.двигат		62	1
	а) дастлабки тозалаш	Т	100	0,00	1.7	1.11	14	60	3,5	ОВС- 25	ОВС-25		1
	б) кайта тозалаш	Т	100	0,00	30.7	30.10	14	60	3,5	МС-4,5	МС-4,5		1
	в) уруглик галлани саралаш	Т	100	0,00	30.7	31.10	14	60	3,5	К-531/1	К-531/1		4
63	Уруглик галлани холталаш ва тикиш	Т	100	0,00	30.7	30.10	14	60	3,5	Кулда		63	1
64	Галла чикиндиларини уюм килиш	Т	100	0,00	1.9	1.10	7	25	1,0	Эл.двигат	ЗМ-60А	64	1
65	Галла чикиндиларини кайта ишлаш	Т	100	0,00	1.9	1.10	7	25	1,0	Эл.двигат	ОВС-25	65	1
66	Кайта ишлаган галла чикиндиларини транспорт воситалариға ортиш		100	0,00	1.9	1.10	7	25	1,0	Эл.двигат	З-М-60А	66	1
67	Кайта ишлаган галла чикиндиларини чорва иншоатлариға ташиш		100	0,00	1.9	1.10	7	25	4,0	ГАЗ-САЗ-35-02		67	1
68	Фойдаланмайдиган галла чикиндиларини уюм килиш	Т	100	0,00	1.9	1.10	7	25	1,0	Эл.двигат	З-М-60А	68	1

69	Фойдаланмайдиган галла чикиндиларини транспортга ортиш	T	100	0,00	1.9	1.10	7	25	1,0	Эл.двигат	3-M-60A	69	1	
70	Транспорт воситаларига ортилган кераксиз галла чикиндиларини хирмондан ташқарига чиқариш	T	100	0,00	1.9	1.10	7	25	4,0	ГАЗ-САЗ- 35-02		70	1	

Биринчи минтака пахта етиштириш технологик картаси

Тартиб сонлари	Агротадбирларнинг номи	Ўлчов бирлиги	Агротехник тадбир бажариладиган майдон % да	Ёнилғи сарфи меъёри, кг/га	Ишни бажариш муддатлари (календар кунларда)	Иш кунилари давомийлиги, соат	Иш кунлари сони	Сифат кўрсаткичлари (ишлов бериш чуқурлиги ва бошқалар)	Трактор (маркаси) тамғаси	К/Х машинаси (маркаси) тамғаси	Тартиб сонлари	Хизмат кўрсатувчи ходимлар сони, киши
			б	қ	Дк	Ти	Др	в				т
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	12
Майдони, га 1300 Экиш олди даври												
1	Гунг ортиш	т	20	10,00	1.1	31.12	7	100	12,0	ТТЗ-80.К-10	ПГХ-0,5	1
2	Далага гунг ташиш	т	20	33,50	1.1	31.12	7	100	12,0	ТТЗ-80.К-10	2 ПТС-4-793	2
3	Гунгни уйиш ва тупрок билан кумиш	т	20	20,50	1.1	31.12	7	100	12,0	ТТЗ-80.К-10	ПЭ-0,85	3
4	Минерал угитни транс. воситаларига ортиш	т	100	1,61	1.1	31.12	7	80	2,0	ТТЗ-80.К-10	ПГХ-0,5	4
5	Минерал угитларни ташиш	т	100	5,70	1.1	31.12	7	80	2,0	ТТЗ-80.К-10	2ПТС-4-793	5
6	Минерал угитларни тайерлаш	т	100	0,00	1.1	31.12	7	85	2,0	элек. Двиг		6
7	Сугориш тармоқларни тозалаш	м	100	0,00	1.12	30.3	7	40	7,1	Кулда		7
8	Вақтинча қазилган суғориш тармоқ. текис.	км	100	0,70	20.10	30.11	7	12	0,1	Т-4А	КЗУ-0,3	8
9	Қўп йиллик бегона ўтларни тароқлаш, илдизларини йилигиш ва тозалаш билан боғлиқ ишлар: шудгорлаш	га	25	18	20.10	30.11	14	30	1,0	Т-4А	ПЛН-5-35	9
10	илдизларни тароқлаш, дала бетига гинариш толиши	га	50	9,10	20.10	30.11	14	30	1,0	Т-4А	ЧКУ-4	10
11	илдиз уюмларни ҳосил қилиш	га	50	9,90	20.10	30.11	14	30	1,0	Т-4А	СП-11	11
12	илдизларни прицепка ортиш	т	50	4,90	20.10	30.11	10	30	6,0	ТТЗ-80.К-10	ПГХ-0,5	12
13	илдизларни даладан чиқариш	т	50	21,90	20.10	30.11	10	30	6,0	ТТЗ-80.К-10	2ПТС-4-793	13
14	Ерларни эксплуатацион тексаш	га	30	24,20	20.10	30.11	10	30	1,0	Т-4А	П-2,8А	14
15	Уйиб қўйилган гўнгни ўғит маш. Ортиш	т	20	4,30	5.11	30.11	10	15	12,0	ТТЗ-80.К-10	ПГХ-0,5	15

16	Гўнгни далага сочиш	т	20	10,20	5.11	30.11	10	15	12,0	ТТЗ-80.К-10	РТО-4	16	1
17	Агрегатларга минерал ўгит солиш	т	100	3,00	5.11	30.11	10	15	0,7	ТТЗ-80.К-10	2ПТС-4-793	17	1
18	Шудгорлашдан олдин ерга ўгит солиш	т	100	1,80	5.11	30.11	10	15	0,7	ТТЗ-80.К-10	РУМ-5	18	1
19	Чимиркарли плуг билан ер хайдаш	га	20	27,10	5.11	30.11	14	15	1,0	Т-4А	ПЛН-5-35	19	1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	12	
20	Ерни куш ярусли хайдаш	га	80	34,40	5.11	30.11	14	15	1,0	Т-4А	ПЯ-3-35	20	2
21	Шудгор ариклари ва марзани текис.	га	100	1,80	5.11	30.11	7	20	1,0	Т-4А	ГН-4	21	1
22	Пушта олишдан олдин тупррокни юмшатиш	га	10	13,00	5.11	30.11	10	20	1,0	Т-4А	БДТ-3	22	1
23	Нам туплаш сув бериш жуяк ва пушта олдин карта бурчакларини ва нокулай жойларнй текислаш	га	50	0,00	5.11	30.11	7	20	1,0	Кулда		23	
		га	50	1,60	5.11	30.11	7	20	1,0	ТТЗ-80.К-10	ГН-2,8		
24	Нам туплаш суви бериш учун жуяк ва пушта олишдан олдин далани текислаш	га	100	4,60	5.11	30.11	10	20	1,0	Т-4А	ВП-8	24	
25	Пушта олиш	га	10	25,70	5.11	30.11	10	20	1,0	Т-4А	ГХ-4	25	1
26	Нам туплаш суви бериш	га	100	9,60	1.12	6.3	10	20	1,0	Т-4А	ЧКУ-4	26	1
27	Вактинчалик сугориш тармокл.казиш	км	100	0,70	1.12	6.3	7	20	0,1	Т-4А	КЗУ-0,3	27	1
28	Вакти.сугор.тармокларини тузатиш	м	100	0,00	1.12	5.3	7	20	100,0	Кулда		28	1
29	Нам туплаш суви ериш	га	100	0,00	5.1	15.4	21	40	1,0	Кулда		29	1
30	Вакт. казил.сугориш тарм.текислаш	км	100	0,70	5.3	30.3	7	10	0,1	Т-4А	КЗУ-0,3	30	
31	Ерни эрга бахорда бароналаш	га	150	2,60	5.3	30.3	14	3	1,0	Т-4А	СП-11	31	1
32	Агрегатларга минер.угит.солиш	т	100	2,70	1.4	21.4	10	10	0,5	ТТЗ-80.К-10	2ПТС-4-793	32	1
33	Экиш олдидан эрга минерал угит солиш	т	20	1,08	1.4	21.4	10	10	0,5	ТТЗ-80.К-10	РУМ-5	33	1
34	Экиш олдидан тупрокни юмшатиш	га	10	14,90	1.4	21.4	14	10	1,0	Т-4А	ЧК-3	34	1
		га	5	11,30	1.4	21.4	14	10	1,0	Т-4А	ЧК-4		1
		га	10	13,00	1.4	21.4	14	10	1,0	Т-4А	БДТ-3		1
35	Экишдан олдин ярни юмшат. билан бирга минерал угитлар солиш	га	80	15,80	1.4	21.4	14	10	1,0	Т-4А	ЧКУ-4	35	1
36	Карта бурчакларини ва нокулай жойларни текислаш	га	50	0,00	1.4	16.4	14	10	1,0	Кулда		36	1
		га	50	1,60	1.4	16.4	7	10	1,0	ТТЗ-80.К-10	ГН-2,8	37	1
37	Экиш .олдидан далани текисл.ва борон	га	40	4,60	1.4	21.4	7	10	1,0	ТТЗ-80.К-10	ВП-8	37	1
38	Молалаш	га	60	7,00	1.4	21.4	10	10	1,0	Т-4А	МВ-6	38	1
39	Экиш олдидан пушта юзасини юмиш.ва тепасидаги курук тупрокни сидирип олиш	га	10	7,90	1.4	21.4	10	10	1,0	ТТЗ-80.К-10	КХУ-4	39	

	Экиш даври												
40	Экиш материалларини ташиш	т	100	0,89	1.4	21.4	10	5	0,3	ТТЗ-80.К-10	2ПТС-4-793	40	2
41	Чигитни экишга тайерлаш	т	100	0,00	1.4	21.4	10	5	0,3	Кулда		41	1
42	Экиш агрег.экиш материаллар.солиш	т	100	1,78	1.4	21.4	10	5	0,3	ТТЗ-80.К-10	2ПТС-4-793	42	1
43	Экиш агрегатига сув тулгазиш	л	100	1,00	1.4	21.4	10	5	100,0	ТТЗ-80.К-10	АС-4,2	43	2
44	Серуялаб чигит экиш	га	100	5,95	1.4	21.4	10	5	1,0	ТТЗ-80.К-11	СХУ-4	44	2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	12	
	Вегетация даври												
45	Вақтинчалик сугор.тармок.казиш	км	100	0,85	10.4	20.4	7	5	0,1	Т-4А	КЗУ-0,3	45	1
46	Вақт.казил.суг.тамок.тартибга солиш	м	100	0,00	10.4	25.4	7	10	100,0	Кулда		46	1
47	Қаткалокни юмшатиш	га	50	1,90	20.4	30.4	10	5	1,0	ТТЗ-80.К-11	МВХ-5,4	47	1
48	Культивация	га	1000	7,14	25.4	15.8	7	66	1,0	ТТЗ-80.К-11	КРХ-3,6	48	1
49	Гўза ниҳол.ягоналаш ва хатосига экиш	га	50	0,00	25.4	15.5	7	18	1,0	Кулда		49	1
50	Уток килиш	га	350	0,00	15.5	25.6	7	70	1,0	Кулда		50	1
	Ў/х зарарқунандаларига қарши кураиш												
	Биологик усул билан:												
51	Профилактика макс. йўл чекалари ва уватга трихограмма ва габробр. қуйиш	га	5	0,00	25.3	25.4	6	20	1,0	Кулда		51	1
52	Қўзғи тўплам тухумларига қарши стандарт трихограмма ишлатиш	га	150	0,00	25.4	10.5	6	30	1,0	Кулда		52	1
53	Қўсак кўртини тухимларига қарши стандарт трихограмма ишлатиш	га	300	0,00	15.4	15.6	6	60	1,0	Кулда		53	1
54	Қўсак кўртига қарши габробракон ишлатиш	га	100	0,00	15.4	15.6	6	60	1,0	Кулда		54	1
	Химиявий усул билан:												
55	Далага инсектицидлар билан ишлов бериш	га	40	2,48	15.5	20.8	6	20	1,0	ТТЗ-80.К-11	ОВХ-600	55	2
56	Ишлатиладиган суюкликни тайёрлаш	л	50	0,71	15.5	20.8	6	60	200,0	ТТЗ-80.К-11	АПР-ТЕМП	56	3

57	Ўқарик олиш ва текислаш	км	1200	7,93	1.5	5.9	7	100	0,1	ТТЗ-80.К-11	КБН-0,35	57	1
58	Эгат бошларини тартибга солиш	га	600	0,00	1.5	5.9	7	90	1,0	Кулда		58	2
59	Сугориш	га	600	0,00	5.5	5.9	21	100	1,0	Кулда		59	3
60	Минерал ўғитлар солиш	т	100	3,65	15.5	15.7	7	45	0,6	ТТЗ-80.К-11	2ПТС-4-793	60	4
61	Сугориш тармоқларини профилактик тозалаш	м	100	0,00	25.5	25.7	7	55	50,0	Кулда		61	5
62	Ўзани чеканка келиш	га	40	0,00	5.7	25.7	7	25	1,0	Кулда		62	6
63	Йигим-терим олдидан ўтоқ килиш	га	75	0,00	20.8	10.9	7	20	1,0	Кулда		63	7
	Йигим-терим даври												
64	Дефоляция	га	130	2,48	5.9	20.9	6	12	1,0	ТТЗ-80.К-11	ОВХ-600	64	8
65	Ишлатиладиган суюкликни тайерлаш	л	130	0,35	5.9	20.9	6	12	100,0	ТТЗ-80.К-10	АПР-ТЕМП	65	9

1	2	3	4	5	6		7	8	9	10	11	1	12
	Кайтиш майдончаларни тайерлаш												
66	Десикация	га	75	0,18	1.9	16.9	6	15	1,0	ТТЗ-80.К-11	ОВХ-600	66	2
67	Пахтасини териб олиш	га	75	0,00	5.9	20.9	7	15	1,0	Кулда		67	3
68	Тупларни чопиб олиб,прицепга ортиш	га	75	0,00	5.9	20.9	7	15	1,0	Кулда		68	4
69	Ўза тупларини даладан тошиб кетиш	т	75	0,87	5.9	20.9	7	15	0,2	ТТЗ-80.К-10	2ПТС-4-793	69	5
70	Териб олган пахтани хирмонга ташиш	га	75	0,00	5.9	20.9	7	15	1,0	Кулда		70	6
71	Чопиб олинган ўза туплани тахлаш	кг	75	0,00	5.9	20.9	7	15	72,0	Кулда		71	7
72	Кайтиш майдончаларини текислаш	га	75	0,19	5.9	20.9	7	15	0,1	ТТЗ-80.К-10	2ПТС-4-793	72	8
73	Кичик майдонда пахтани биринчи терими	кг	25	0,86	5.9	20.9	7	15	1,0	Т-4А	ГХ-4	73	9
74	Кичик майдондаги пахтани икки. терими	кг	25	0,00	10.9	20.10	7	40	1500,0	Кулда		74	10
75	Ўлда терил.пахтани прицеплари ортиш	т	25	0,00	20.9	30.10	7	35	1380,0	Кулда		75	11
76	Ўлда тер. пахтани тайер. пункт. ташиш	т	25	0,19	10.9	10.11	7	40	2,9	ТТЗ-80.К-10	2ПТС-4-793	76	12
77	Машина терими	га	75	22,80	1.10	20.10	10	15	2,9	Кейс-2022	Кейс-2022	77	13
78	Машина теримини тай.пунктига ташиш	т	75	33,5	1.10	20.10	10	15	1,0	ТТЗ-80.К-11	2ПТС-4-793	78	14
79	Ўрак териш	га	75	2,99	5.10	20.10	10	10	1,1	ТТЗ-80.К-10	СКО-3,6	79	15
80	Ерга тукилган пахтани териб олиш	га	75	0,00	20.10	5.11	10	12	1,0	Кулда		80	16
81	Хосилнинг колдикларини териш	кг	100	0,00	5.10	5.11	7	24	1,0	Кулда		81	17
82	Ўракни ва подборни транспорт. ортиш	т	100	0,00	5.10	5.11	7	24	1,0	Кулда		82	18

83	Куракни ва подборни куритиш ва тозалаш жойларига ташиш	т	100	1,51	5.10	5.11	10	25	0,7	ТТЗ-80.К-10	ПХГ-0,5	83	
84	Куракни ва подборни куритиш	т	100	2,27	5.10	5.11	10	25	0,7	ТТЗ-80.К-10	2ПТС-4-793	84	2
85	Куракни ва подборни тозалаш	т	100	0,00	5.10	5.11	21	25	0,7	Кулда	УСС-1	85	6
86	Тозалаган пахтани тайрл.пункт. ташиш	т	100	0,00	5.10	5.11	21	25	0,7	Кулда	УПХ-1,5	86	4
	Гузапояни териб олиш:												
87	Гузапояни юлиб ,каторлаб уйиб кетиш	га	25	1,36	5.10	5.11	21	25	0,5	ТТЗ-80.К-11	2ПТС-4-793	87	3,4
88	Гузапоя уюмл.йигиш.ва тойлаш	т	25	7,02	20.10	30.11	10	30	1,0	ТТЗ-80.К-11	КВ-3,5	88	1,5
89	Гузапояни юлиб майдалаш ва ортиш	га	75	8,96	20.10	30.11	10	30	2,8	ТТЗ-80.К-11	ПС-1,6Х	89	1,5
90	Гузапояни сакланад. жойга ташиш	т	100	8,26	20.10	30.11	10	30	1,0	ТТЗ-80.К-11	КИ-1,8	90	1,5